ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 30 november 2013

GEZONDHEID
Verschil maken in een mensenleven 4

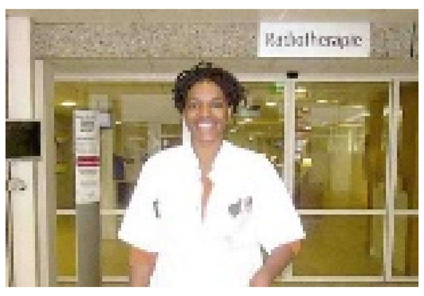

REPORTAGE
Bouwen met de natuur 5

CULTUUR
Een Limburgse meester in de tropen 6

Optimaal klimaat in klaslokalen alleen met airco

BES-eilanden gebruiken UoC-onderzoek

Het lijkt zo vanzelfsprekend als we zeggen dat klaslokalen zijn gemaakt om optimaal te kunnen leren. Helaas is dat niet altijd het geval. Het klimaat in klaslokalen kan zelfs een negatief effect op de leerresultaten hebben. Hoe komt dat en wat kunnen we daar aan doen?

Uit het onderzoek blijkt dat in een aantal onderzochte klaslokalen het koolstofdioxide (CO2) gehalte werd overschreden. Zowel docenten als leerlingen in die situatie geven aan moe te worden en niet lang geconcentreerd te kunnen zijn.

Tekst: Cees van de Sande

Enkele jaren geleden werd de afdeling Bouwkunde van de Technische Faculteit van de UoC, de University of Curaçao benaderd door ambtenaren van Caribisch Nederland. Deze ambtenaren moesten zorgen voor een grootscheepse upgrading van de scholen op Bonaire, St. Eustatius en Saba. De schoolbesturen en de eilandbesturen wilden het liefst geen airco's vanwege de onderhouds- en energiekosten, maar de docenten en ouders juist wel. De ambtenaren kregen van sommige adviseurs te horen dat airco niet nodig zou zijn omdat met natuurlijke ventilatie de temperatuur heel draaglijk is. Met andere woorden: gewoon de ramen open zetten en het is prima geregeld.

Men beschikte echter over te weinig gegevens en motieven om de keuze voor wel of geen airco te onderbouwen. De vraag aan de UoC was dus om een onderbouwd advies te geven over de te maken keuze voor de scholen: wel of geen airco? Het onderzoeksrapport werd begin 2012 uitgebracht.

Onderliggend uitgangspunt van het onderzoek is het volgende. Wij mensen maken gebouwen primair om onszelf te kunnen afschermen van het wisselvallige en soms onaangename klimaat. We beschermen onszelf tegen regen, wind, zon, warmte of kou. We maken gebouwen om onder zo optimaal mogelijke omstandigheden te kunnen functioneren. Behalve een optimaal binnenklimaat biedt een goed gebouw privacy, rust en veiligheid. Wat een optimaal binnenklimaat is, is afhankelijk van de functies en het gebruik van het gebouw. Voor een leslokaal is dat anders dan voor bijvoorbeeld een keuken of een sportlokaal.

Verbijsterend

In het licht hiervan is het eigenlijk verbijsterend dat de klimaatinstallatie dikwijls de sluitpost is op de begroting. Iets waarop bezuinigd wordt als andere zaken wat duurder worden dan gepland.

Allereerst is een literatuuronderzoek gedaan. Klimaatbeheersing in schoollokalen is wereldwijd onderzocht, dus is er genoeg over te vinden. Een deel van de problemen is vergelijkbaar met die bij kantoorruimtes, waar nog meer onderzoek naar gedaan is.

Ten tweede zijn er op ieder van de drie eilanden in schoollokalen zowel met als zonder airco metingen gedaan om alle relevante gegevens beschikbaar te krijgen. Dat betekende het opmeten van de luchttemperatuur, de oppervlaktetemperatuur van wanden, vloeren en plafonds, de luchtsnelheid en het CO2-gehalte (koolstofdioxide) in de lokalen. Het CO2-gehalte is een indicator voor de luchtkwaliteit: meer CO2 betekent dat er minder zuurstof is. We ademen de lucht in, gebruiken de zuurstof en stoten weer CO2 uit. We meten het CO2 aangezien dat technisch gemakkelijker is dan het meten van het gehalte aan zuurstof.

Ten derde is onderzoek gedaan naar de beleving van het binnenklimaat door zowel de docenten als de leerlingen. De uitkomsten van dat onderzoek zijn vergeleken met de meetgegevens. Ondanks de beperkte omvang van het belevingsonderzoek was duidelijk zichtbaar dat de uitkomsten overeenkomen met wat internationaal in veel en uitgebreide onderzoeken was aangetoond.

Leeromstandigheden

Uit het literatuuronderzoek zijn diverse zaken van belang naar voren gekomen. In eerste instantie was ons onderzoek gericht op een behaaglijk, comfortabel binnenklimaat. Al snel werd echter duidelijk dat de benodigde leeromstandigheden nog strengere eisen stellen aan het binnenklimaat dan comforteisen.

Onderzoeken hebben duidelijk gemaakt dat het vermogen om te leren (vooral rekenen en lezen) aantoonbaar en significant afneemt als de luchttemperatuur hoger is dan 25 graden of lager dan 20 graden Celsius, als de luchtvochtigheid hoger is dan 70 procent, de luchtsnelheid hoger is dan 0.3 m/s of het CO2-gehalte hoger is dan 1200 ppm.

Waarden aantal keer overschreden

Uit het UoC-onderzoek bleek dat deze waarden in de onderzochte klaslokalen in een aantal gevallen werden overschreden en dat in die gevallen zowel docenten als leerlingen aangeven moe te worden en niet lang geconcentreerd te kunnen zijn. De feitelijke leervaardigheid kon in het UoC-onderzoek niet getoetst worden binnen de opdracht, maar uit diverse wetenschappelijke onderzoeken in verschillende delen van de wereld blijkt dat leervaardigheid wordt beïnvloed door deze fysieke omstandigheden en dat dit een universeel fenomeen is. Er zijn geen redenen om te verwachten dat dit in het Caribisch gebied anders zou zijn.

De vraag van Caribisch Nederland kon dus gemakkelijk beantwoord worden. Immers, de luchttemperatuur is in klaslokalen (met open ramen voor de ventilatie en verkoeling) altijd hoger dan 25 graden Celsius (gemeten temperaturen van 27 tot 32 graden Celsius), de luchtsnelheid is wisselvallig maar meestal 1 tot 2 m/s en de luchtvochtigheid is gelijk aan die van de buitenlucht, tussen 75 en 80 procent. Ons klimaat is dus zonder meer ongeschikt als leeromgeving wat resulteert in de conclusie dat klaslokalen met open ramen niet voldoen. Het aanbrengen van een airco-systeem is dus noodzakelijk.

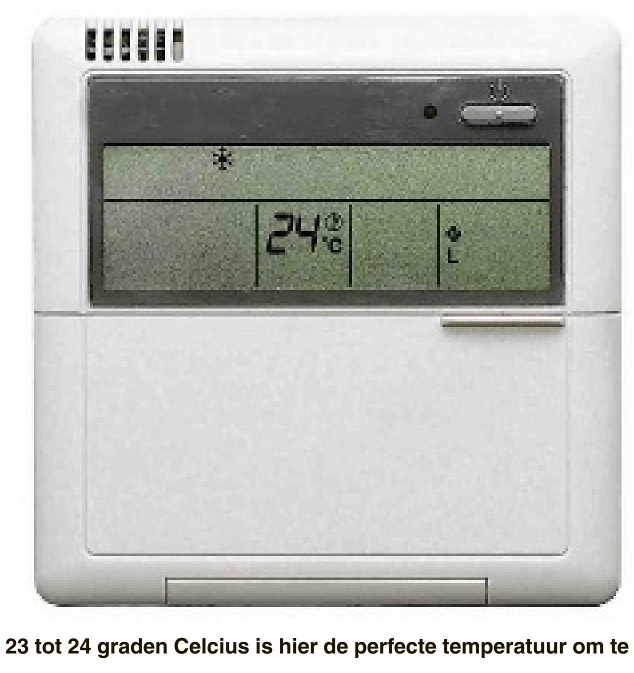

23 tot 24 graden Celcius is hier de perfecte temperatuur om te leren.

Voor Curaçao geldt dat voor leslokalen een binnentemperatuur van 23-24 graden Celsius perfect is, rekening houdend met de kleding en het activiteitenniveau. Een lagere temperatuur kost extra energie en dus geld en het enige effect is dat docenten en leerlingen dikkere kleding gaan dragen. Om een te hoog energiegebruik te voorkomen is het aanbrengen van warmte-isolatie in het dak essentieel. Of isolatie van de wanden zinvol is moet per situatie worden bekeken.

> Klaslokalen met open ramen voldoen niet

Te hoog C02 gehalte

De meest gebruikte airco-installatie is de split unit. Dit apparaat heeft twee nadelen: er wordt geen verse lucht in de ruimte gebracht en de luchtsnelheid is meestal (veel) te hoog. Geen verse lucht betekent al snel een CO2-gehalte dat op kan lopen tot enkele duizenden ppm, terwijl het maximum 1200 mag zijn en 400 - 800 wordt aanbevolen. In enkele schoollokalen met split units werden in ons onderzoek te hoge concentraties CO2 aangetroffen. Daarbij moeten we aantekenen dat de lokalen die wel voldeden tijdens de metingen, maar voor de helft gevuld waren vanwege een beperkt aantal leerlingen. Bij een volle bezetting zouden ook daar de waarden ongetwijfeld te hoog geworden zijn. Ingeval gekozen wordt voor split units is het daarnaast noodzakelijk om een aparte ventilatievoorziening aan te brengen. Er zijn echter ook andere typen airco-installaties waar de instroom van verse lucht meteen geregeld wordt. Met dergelijke installaties kan de luchtsnelheid ook gemakkelijker binnen de aangegeven grenzen gehouden worden.

Het aanbrengen van een airco-installatie brengt nog een groot voordeel met zich mee. Uit het onderzoek bleek namelijk ook dat vooral docenten aangaven dat het veel rustiger is in de klassen met airco en de leerlingen minder afgeleid worden door geluiden van buiten. Ook dat bevordert uiteraard de leeromstandigheden.

Luchtsnelheid

Iedere inwoner van Curaçao weet dat de wind een verkoelend effect geeft. Dat is echter niet waar het om gaat bij een comfortabele en goede leeromgeving. Voor het verkoelende effect is een luchtsnelheid nodig van 2 à 3 m/s. Dat het iets koeler aanvoelt is niet voldoende. Dat werkt wel voor dagelijkse bezigheden, maar de feitelijke temperatuur is dan nog steeds te hoog voor een adequate leeromgeving. Een argument dat we veel horen is dat wij zo gewend zijn aan de warmte en de wind, dat de voorgaande waarden voor ons niet gelden. Ook hier geldt dat wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat gewenning geen effect heeft op wat we ervaren als de meest comfortabele temperatuur. Het meest bekende onderzoek op dit gebied is het Model van Fanger. Latere onderzoeken hebben aangetoond dat gewenning wel een rol speelt naarmate je verder van de meest comfortabele temperatuur afwijkt. Dus wat wij zouden ervaren als 'erg warm' zal door mensen uit een koel klimaat als 'erg heet' worden ervaren.

De conclusie is dat een adequaat binnenklimaat noodzakelijk is. Leslokalen moeten daarom voorzien zijn van koeling én mechanische ventilatie waarbij de temperatuur 23 tot 24 graden Celsius is, de luchtsnelheid ongeveer 0.3 m/s en het CO2-gehalte niet hoger wordt dan 800 ppm.

De Rijksdienst Caribisch Nederland hanteert inmiddels deze waarden bij nieuwbouw en renovatie van scholen.

Onderzoekers

Cees van de Sande is sedert 9 jaar werkzaam bij de UNA/UoC als wetenschappelijk hoofdmedewerker bij de afdeling Bouwkunde en Civiele Techniek van de Technische Faculteit. Ten tijde van het onderzoek werkte hij fulltime voor de UNA, nu parttime. Voor dit onderzoek was Van de Sande projectleider en eindredacteur van het rapport. Het technisch onderzoek is gedaan door hem en Robert Meijsing, het belevingsonderzoek door Renske Pin.
Diegenen die meer willen weten over dit onderzoek en de geraadpleegde literatuur kunnen terecht op de website van Caribisch Nederland (www.rijksdienstcn.com) en daar het volledige rapport 'BESte Scholen' downloaden. Zoek op de site met de term 'BESte Scholen UNA'.

Men kan ook de UoC benaderen via een van de opstellers van het rapport: dr. Renske Pin, ing. Robert Meijsing of ir. Cees van de Sande, via mail: c.vandesande@una.cw.

ÑAPA 2013
Nr. 46

INHOUD

Optimaal klimaat in klaslokalen alleen met arico 1
Blije kindergezichten 2
Township van krot tot 'Beverly Hills' 3
Gezondheid 4
Ronald Waterman: Bouwen met de natuur 5
Cultuur 6
Literatuur 7
Varia Puzzels 8
Eten & drinken 9
Business Columns 10
Schoner leef- en werkmilieu 11
Business Rubrieken 12

Colofon

BLADMANAGER
Linda van Eekeres

EINDREDACTEUR
Hans Vaders

ADVERTENTIES
Marloes Tak

VORMGEVING
Wendela Ataliede
Linda van Eekeres
Sarah Kuiper
Oscar Vanegas

Aan deze Ñapa werkten mee:
Marja Berk
Marius Bremmer
Monique Casimiri
Jeannette van Ditzhuijzen
Verele Ghering
Erik van Kampen
Brede Kristensen
Shakti-Aroena Lakhi
Judice Ledeboer
Eline Lotter Homan
Roxanne Martha
Edsel Sambo
Cees van de Sande
Victorine Stille
May Voges
Mineke de Vries
Miriam de Windt
Sinaya Wolfert
Ken Wong

Ñapa is een publicatie van:
Uitgeverij Amigoe NV
Scherpenheuvel z/n
Curaçao

Tips voor de redactie?
Bel 736-9050
Email napa@amigoe.com

Adverteren?
Bel Marloes Tak
736-9050 / 516-7377
advertentienapa@amigoe.com

Uitgelicht

Blije kindergezichten

Bussen vol met kinderen reden afgelopen donderdagochtend vanaf half acht richting de International School of Curaçao (ISC). Daar werden zij ontvangen door leden van de Curaçao Lions Club en Leo Club. De kinderen genoten van een speciale sinterklaasvoorstelling van jeugdtheaterschool Drazans. Daarna vermaakte Sinterklaas en zijn pieten de kinderen twee uur lang. De kinderen werden verwend met lekkere dingen, pepernoten en cadeautjes.

Foto's Edsel Sambo en Lions Club

Foto van de week

Iedere schildpad - te land of ter zee - legt eieren. H. Bloem zag een landschildpad eieren leggen op zijn erf en maakte er een hele serie foto's van. Hierbij één van de plaatjes waarop de eieren duidelijk zichtbaar zijn.

Heeft u een mooie foto? Stuur hem dan naar napa@amigoe.com

Thuis

'Afval dumpen'

Monique Casimiri

Het is een groot probleem dat veel mensen hun afval dumpen in de mondi. Een soort van struisvogelpolitiek, als we het niet meer zien, dan bestaat het niet meer.

Ik heb mogelijk een oplossing. Ik heb altijd geleerd dat je business-ideeën niet moet delen, omdat anderen dan met jouw idee aan de haal kunnen gaan. Bij dit idee hoop ik van harte dat dat gebeurt. Sterker nog, ik daag u uit. Wie gaat het als eerste aanpakken? Er zit echter één restrictie aan vast, niemand mag er een inkomen uit genereren. Het moet een non profit-idee blijven. Nu denkt u misschien dat dit onmogelijk is, maar lees eerst even verder.

De eerste vraag die bij mij opkomt, als het om afval dumpen gaat is, waarom doen mensen dit? U kunt uw afval toch naar de landfill brengen? Voor zover ik weet is dat voor particulieren gratis. Er zit er één op Banda'bou en één op Banda'riba. Goed verdeeld zou u zeggen, maar wat dan nog kan meespelen is dat het benzinegeld kost om het te vervoeren en dan is de mondi vaak dichterbij, dus goedkoper.

Voor bedrijven is het niet gratis om hun afval weg te brengen, meen ik. Die hebben dus een dubbel argument om hun afval naar de dichtstbijzijnde mondi te rijden. Ook hier zijn de benzinekosten een punt, en het moeten betalen bij afgifte als u het wel netjes wegbrengt naar de landfill.

Stel nu, dat het geen geld kost. Sterker nog, u krijgt er iets voor terug. Het zit zo.

De eerstvolgende keer dat u iets wegbrengt naar de landfill, krijgt u een stempelkaart. Afhankelijk van de hoeveelheid afval die u komt brengen krijgt u een stempel. Dit zal gaan per kuub, 1 kuub 1 stempel, 2 kuub 2 stempels, bijvoorbeeld.

Die stempelkaart is persoonlijk, gekoppeld aan uw sedula, dus stelen is zinloos, immers u moet zich identificeren, anders kunt u hem niet inwisselen, en dat is nu precies wat u straks wilt gaan doen met uw volle stempelkaart. Hier zit uw winst om de moeite te nemen om uw afval naar de landfill te brengen.

Bij een volle stempelkaart kunt u hem inwisselen naar keuze. Bijvoorbeeld een keer gratis tanken, of een keer uit eten, cash-korting op uw boodschappen bij één van de grotere supermarkten, met het hele gezin een keer gratis naar de kapper, nummertje 1 bij het belastingkantoor als u uw auto moet laten keuren, een verfbeurt voor uw huis.

Groot-, klein- en middenbedrijf kunnen deze acties sponsoren. Hun winst zit in de reclame die ze krijgen voor hun bedrijf.

Het is een win-win-win-situatie. U bent uw afval gratis kwijt, bedrijven krijgen zo gratis reclame, en het eiland wordt weer schoon.

Township van krot tot 'Beverly Hills'

Wie Zuid-Afrika bezoekt, kan zijn ogen niet toeknijpen voor de townships. Je ziet ze langs snelwegen en in de periferie van de stad. Er duiken er steeds meer op. Townships geven Zuid-Afrika het imago van armoede en criminaliteit, maar vreemd genoeg zijn deze sloppenwijken steeds meer een toeristische attractie. Onze medewerker Marius Bremmer boekte een tour met Pele, een lokale gids uit 'Langa' bij Kaapstad.

Tekst en foto's: Marius Bremmer

Tijdens de jaren van de Apartheid werd de zwarte bevolking soms hardhandig verdreven naar speciale wijken, uit het zicht van de blanke stadsbevolking. De afschaffing van de Apartheid, nu 23 jaar geleden, heeft Zuid-Afrika helaas niet gebracht wat men hoopte. Er is een hoge werkloosheid, toenemende criminaliteit en veel blanken zijn intussen vertrokken naar Australië en Canada. De overheid wordt geplaagd door corruptie en de huisvestingsproblemen worden almaar groter. Recent is de koers van de Zuid-Afrikaanse munt weer sterk gedaald. Daarnaast trekt Zuid-Afrika gelukzoekers en vluchtelingen aan uit landen als Soedan, Zimbabwe, Nigeria en andere Afrikaanse landen. De overheid investeert wel in betere huizen, maar het lijkt dweilen met de kraan open. De townships zijn alleen maar groter en voller geworden en er komen er steeds meer bij.

Besnijdenissen

Pele heeft een prima busje waar we met z'n twaalven in zitten. Het voelt bizar om vandaag armoede op het programma te hebben staan, een sloppenwijk als toeristische trekpleister. Maar voor we Langa bereiken stopt Pele zijn busje. Langs de weg, tussen de struiken, zien we een primitieve pleisterplaats. Pele vertelt ons dat hier een groep tienerjongeren uit Langa samenkomt voor een initiatieritueel. Het provisorisch aangebrachte hout en plastic vormen een paar weken lang het decor waar de jongens omgevormd worden tot echte mannen. Tijdens deze initiatie leeft een groep tienerjongens compleet afgezonderd van de buitenwereld onder ronduit barre omstandigheden. De hutten zijn zo laag dat je niet eens rechtop kunt staan, men zit er de hele dag op de grond. Het moet er bovendien bloedheet zijn.
Pele: "De eerste acht dagen krijg je nagenoeg geen eten en drinken. Logisch gevolg daarvan is uitdroging en verhongering."

Traditioneel hoogtepunt is de viering van hun besnijdenis. Zonder verdoving en met een mes dat meer weg heeft van een speer, wordt deze uitgevoerd. Het mes wordt slecht gedesïnfecteerd dus er is een flinke kans op infecties. Het idee achter het initiatieritueel is om opgenomen en gerespecteerd te worden in de gemeenschap van de townships. "Elke keer weer overlijden er jonge jongens aan uitdroging en infecties."

Geitenpoten van de slager.

Gezichtsverlies

Het is een ritueel om gerespecteerd te worden in de gemeenschap. Pele: "Het is een eeuwenoude traditie. Volgens, de Xhosa, een volk dat hier de meerderheid vormt, is er geen andere manier. Het is geen verplichting, maar als je erbij wilt horen móet je meedoen. Zonder deze initiatie kan je eigenlijk niet trouwen met iemand van je eigen volk. Je verliest het respect van je familie. In het kamp leer je een bepaalde taal die alleen de mannen verstaan die hetzelfde ritueel hebben doorstaan. Wie eenmaal bezig is met het ritueel, zal gezichtsverlies lijden wanneer hij medische hulp inroept bij ernstige klachten. Alleen bepaalde mensen uit de eigen gemeenschap mogen de jongens bezoeken. Na de eerste week brengt familie wat water en voedsel. De jongens mogen geen andere mensen zien en al helemaal geen vrouwen. Dat kan, gelooft men, ongewenste gevoelens en gevaarlijke emoties opwekken."

Opgepropt

Hierna gingen we verder met ons bezoek aan de township zelf. Eindeloze rijen golfplaten gebouwtjes. Pele klopte aan bij mensen waar we wel even binnen mochten kijken. De eerste was meer een soort hostel waar in een kleine kamer wel drie families wonen! Er staan dan in dat kleine hokje drie bedden waar vader en moeder slapen, soms met wat kleine kinderen erbij. Maar worden de kinderen groter dan slapen ze onder het bed van hun ouders. En zo liggen daar dan drie families in een hokje van nog geen twaalf vierkante meter.
Het tweede bezoek was aan een soort flat die wat groter was. Daar had je als gezin een eigen kamer met slaapkamer: een project om de hostels geschikt te maken voor families, zodat mensen meer een eigen plek hebben en meer privacy. Het wachten hier was op de beloofde nog weer iets grotere huizen: beloftes, toezeggingen, hoop. Maar het uitblijven van daden valt steeds meer op.
Verder bezoeken we een daycare voor kleine kinderen en een shebeen, een illegale bar waar dronken mannen aan grote potten bier zitten.

Snoepgoed

Pele is hier een bekende. Hij trommelt buiten wat kinderen op en plaatst ze in een kring. Dan gaat hij liedjes zingen en spelletjes met ze doen. De kinderen weten dat daarna de toeristen komen die snoepgoed en cadeautjes bij zich hebben. De kinderen sjorren aan je broek en maken duidelijk dat ze opgetild willen worden. Kleine bolle koppies met glunderende ogen en mooie witte tanden, of juist een fietsenrek omdat ze net wisselen. Ook als je al een kind op je arm hebt staan anderen te dringen om er ook bij te mogen.
We wandelen verder met een hele troep kinderen achter ons aan. Langs de rand van de bebouwing staan rijen toiletgebouwtjes, die daar duidelijk door de overheid zijn neergezet. De optrekjes waar de mensen zelf wonen hebben immers geen eigen toilet. De rijen met toiletten moeten voorkomen dat de mensen hun behoefte gewoon buiten de deur doen, hutjemutje.
Op een gegeven moment komen we in een deel van Langa waar gewone nette stenen huizen staan, weliswaar wat dicht op elkaar. Hier wonen mensen met geld die ervoor kiezen in de buurt te blijven wonen waar ze zijn opgegroeid. Voor hen een duidelijke keuze en ook een signaal dat het hier blijkbaar toch ook goed toeven is. Het heet hier dan ook niet voor niets 'het Beverly Hills van Langa'.

Brand

Wat ook opvalt, is dat mensen behoorlijk goed gekleed zijn, ook de kinderen op straat. Op een gegeven moment zijn we in de buurt van een kerk, waar zich op het voorplein bruiloftsgasten verzamelen. Buiten staat een witte Mercedes limousine, en dat in een sloppenwijk! Wat zien de mensen er allemaal prachtig uit. Nog geruime tijd komen we op straat fraai uitgedoste mensen tegen die naar dit feest op weg zijn.
Ergens is een forse brand geweest, de puinhopen smeulen nog na. Gevaarlijke boel hier! Zo zie je hoe een brand, meestal door kortsluiting, soms een groot deel van een township in de as kan leggen.
Verder zien we kappers in zeecontainers, verkopers van curiosa (want waar toeristen zijn is er handel), kleine shops met levensmiddelen of een optrekje met een -volgens onze gids - Nigeriaanse medicijnman, in een stank van allerlei kruiden, met rondom zich schedels van dieren, huiden en van alles onbestendigs in potjes en flessen. Hij prijst een soort Viagra voor vrouwen aan en zegt dat veel vrouwen uit de township dit komen halen. Bij de slager, niet veel meer dan een tafel in de zon, zijn geitenkoppen en geitenpoten te koop. Een vrouw toont enthousiast haar aankopen.
Op het laatst is het toch even schrikken! We zitten nog maar net weer in ons busje of de weg wordt versperd door een groep traditioneel geklede mannen, die dansend, hossend en zingend terug komen van het eerder genoemde besnijdenisritueel. Ze lijken niet van plan aan de kant te gaan en kijken stoned uit hun ogen. Pele weet ze te bedaren en we rijden verder, op weg naar huis, naar een goed glas Kaapse wijn.

Het was een bijzondere dag! We hebben het er levend afgebracht, we zijn niet beroofd en we hebben geen enge ziekte opgelopen. Wat kan je er verder over zeggen? We hebben slechts een kijkje kunnen nemen in een township, als was het een toeristische attractie. We hebben er geen hulp verleend, geen wetenschappelijk onderzoek gedaan, geen sociologische analyses gemaakt. Je weet na zo'n dag eigenlijk niet wat je ervan moet vinden. Valt het nou allemaal wel mee? De mensen lijken niet ongelukkig, maar de omstandigheden zijn toch erbarmelijk. Thuis nog maar weer eens een gift voor Afrika geven.

"Wat ook opvalt, is dat mensen behoorlijk goed gekleed zijn, ook de kinderen op straat."

Kinderen van Langa beklimmen de toeristen.

Verschil maken in een mensenleven

De dag waarop je hoort dat je kanker hebt, verandert elk perspectief. Vanwege voortschrijdend inzicht betekent de diagnose kanker niet meer onherroepelijk de dood, wél ga je het gevecht aan met mogelijkheden en beperkingen, van de techniek, van jezelf. Radiotherapeut/oncolooog Ylanga van der Geld spreekt over de menselijke en technische kant van één van de behandelmethoden tegen kanker, bestraling. Ze werkt in het Antoni van Leeuwenhoek, wereldwijd één van de toonaangevende ziekenhuizen op het gebied van kanker, dat dit jaar honderd jaar bestaat.

Tekst en foto's: Mineke de Vries

" Bij een curatieve behandeling hoop je dat de patiënt in de goede categorie valt, dat het aanslaat en hij geneest. "

De afdeling Radiotherapie van het Antoni van Leeuwenhoek is wereldwijd één van de beste.

Op weg naar de behandelruimte waar patiënten bestraald worden, lopen de zinnen van een gedicht met je mee in één lange lijn over de muur, de hoek om, een gang in tot je uitkomt in de helwitte ruimte - *ik trok een streep; tot hier, nooit verder ga ik dan hier*. Maar patiënten moeten wél verder. Ze moeten over hun grenzen, in velerlei opzicht.
In de behandelruimte staat de nieuwe generatie bestralingsapparatuur. Gebruikelijk is dat mensen hier in sessies van zes tot zeven weken dagelijks gedurende een paar minuten worden bestraald. Door een grote plaat in het plafond wordt gekleurd licht geprojecteerd. "Het is om iets te hebben om naar te kijken", legt Van der Geld uit. Kleuren kunnen worden vervangen door plaatjes van bloemen of sterretjes. Of waaiende blaadjes aan takken, wat de suggestie wekt dat je onder een boom ligt. Ook eigen muziek kan worden meegenomen, alles wat helpt iemand enigszins op zijn gemak te stellen. Zijn mensen erg angstig, dan krijgen ze medicatie om te ontspannen.

Erg zichtbaar
Deze december werkt Van der Geld een jaar op de afdeling radiotherapie, die met alle artsen, arts-assistenten, laboranten, doktersassistenten en fysici ruim driehonderd mensen telt. Ze vindt het prettig werken in een laagdrempelig ziekenhuis/onderzoeksinstituut als het Antoni van Leeuwenhoek, in het buitenland overigens bekend als Netherlands Cancer Institute. "Omdat alles haast heeft, hoef je nooit lang op iets te wachten, de neuzen staan dezelfde kant op." Van de 22 radiotherapeuten heeft ieder twee à drie aandachtsgebieden, waarin hij of zij zich specialiseert; lastige cases bespreken ze in teamverband. Van der Gelds aandachtsgebieden zijn long- en hoofd/hals-oncologie. "Deze bestralingen hebben veel consequenties: behalve pijn, smaakverlies en moeite met eten en drinken zijn de gevolgen blijvend zichtbaar, waardoor het veel impact heeft." Patiënten dragen maskers tijdens de bestraling om te zorgen dat elke dag in dezelfde houding wordt bestraald. "Dat kan extra angstig maken, zeker als je claustrofobisch bent. We maken het masker vooraf en geven het soms mee om thuis te wennen."
Binnen de aandachtsgebieden wordt multidisciplinair gewerkt, wat betekent dat Van der Geld nauw samenwerkt met de KNO (keel-, neus-, oor)-arts, longarts en internist, maar ook maatschappelijk/psychologische diensten. "Er is een vleugel waar iedereen tegelijk poli heeft en waar we patiënten samen zien. Voordeel is dat je er gemakkelijk een collega bij kunt halen, de lijnen zijn kort met andere specialisten. In een 'gewoon' ziekenhuis is dat lastiger, je hebt niet tegelijk poli en zit verder bij elkaar vandaan."

Een eeuw onderzoek
Op 10 oktober bestond het Nederlandsch Kankerinstituut, zoals het toen heette, honderd jaar. Behalve een gebakje voor patiënten was er een fondsenwervingsactie en een open dag met een overzichtstentoonstelling, waarbij verpleegsters in traditioneel uniform met hoofdkapje bezoekers ontvingen. Het ziekenhuis begon in 1913 aan de Keizersgracht in Amsterdam met zes bedden en een laboratorium, opgezet door de heer De Bussy - wiens dochter kort daarvoor aan kanker was overleden - en de professoren Rotgans en De Vries. Zij beoogden een instituut waarbij optimale behandeling hand in hand ging met fundamenteel onderzoek. Het is die combinatie van een wetenschappelijke onderzoeksafdeling en een kliniek - de meeste ziekenhuizen werken uitsluitend klinisch - waardoor het Antoni van Leeuwenhoek zich de afgelopen honderd jaar onderscheidde: onderzoeksresultaten worden direct geïmplementeerd in de kliniek.

Door wetenschappelijk onderzoek nam de kennis over kanker deze eeuw een vlucht. Met de oprichting was vrijwel niets bekend over oorzaken, inmiddels weet men dat kanker ontstaat door een defect in de genen. Dat ook het verband tussen roken en kanker nog (lang) niet bekend was, blijkt uit een foto uit 1920 waarop een deel van de medische staf met sigaar in de hand is geportretteerd.
Nog steeds neemt het aantal kankerpatiënten toe. In 2013 bezochten 6000 nieuwe patiënten het ziekenhuis, dat daarom bezig is met uitbreiding om in 2020 vijftig procent meer patiënten te kunnen behandelen. Een samenwerking met het Universitair Medisch Centrum Utrecht moet resulteren in een tweede Antoni van Leeuwenhoek in Utrecht en recent is een nevenvestiging radiotherapie in Hoofddorp geopend.

Band met Sehos
Van der Geld studeerde geneeskunde in Groningen en volgde haar co-schappen van 1998 tot 2000 in het Sehos, het St. Elisabeth Hospitaal dat een samenwerking heeft met de Groningse universiteit. Na haar artsexamen werkte ze in Nederland, maar Curaçao bleef trekken: in 2002 vertrok ze met haar vriend die ze tijdens haar co-schappen ontmoette naar het Sehos waar ze meeliep op chirurgie, spoedeisende hulp en uiteindelijk op radiotherapie bij Michael Samson. "Toen wist ik het. Dàt was wat ik wilde. Ik bewonderde de manier waarop hij het vak uitoefent, het technische combineert met patiëntencontact. Dat laatste is tevens wat dit vak zo mooi maakt. In andere disciplines is het patiëntencontact vaak vluchtiger, hier begeleid je mensen langere tijd, bouwt een band op." De afdeling radiotherapie van het Sehos bestond toen slechts uit tien mensen. "Het is bijzonder hoe een relatief kleine afdeling zoveel goeds kan doen."
Met regelmaat heeft Van der Geld nog contact met de collega's op het eiland. Hoewel ze ook overwoog huisarts te worden op Curaçao, ging ze toch terug om zich te specialiseren. Maar toen ze in 2011 in het Sehos als radiotherapeut aan de slag kon, was dat de kans waarop ze had gewacht. "Het waren slapeloze nachten, want we hebben altijd gezegd dat we teruggingen als er voor beiden plek was. Maar toen we een poosje in Australië woonden, merkten we dat we dichterbij onze familie wilden wonen." Het werd dus Nederland, en het Antoni van Leeuwenhoek, dat overigens één van de sterkste afdelingen radiotherapie ter wereld heeft. "Wel vind ik het speciaal als Antillianen worden doorgestuurd. Laatst werd een Curaçaose vrouw naar mij doorverwezen vanwege de culturele vertrouwdheid, dat is heel bijzonder."

Vormen van radiotherapie
"Een patiënt komt hier als een tumor is vastgesteld en gezamenlijk maken we een behandelplan, dat met de patiënt wordt besproken." Voor welke van de behandelmethoden - operatie, chemotherapie en radiotherapie (bestraling) - wordt gekozen en in welke volgorde is voor elke patiënt anders. Wel heeft meer dan de helft bestraling nodig om de groei van de tumor te stoppen. Binnen de radiotherapie zijn grofweg twee methoden: de uitwendige bestraling voor oppervlakkige of dieper gelegen tumoren en de brachytherapie (brachy betekent dichtbij). "Daarbij wordt een radioactief bronnetje dichtbij de tumor gebracht, tijdelijk via een katheter of blijvend in de vorm van zaadjes, die lokaal een hoge dosis straling afgeeft. Voordeel is dat minder omliggend weefsel beschadigt en bijwerkingen beperkt blijven." Deze methode wordt vooral gebruikt bij prostaatkanker en gynaecologische aandoeningen. Dan is er de stereotactische bestraling, een techniek waarin Van der Geld zich in Australië bekwaamde: een uitwendige bestraling met een uiterst hoge mate van precisie die in hoge dosis in één of een beperkt aantal sessies wordt toegediend. Een belangrijke therapie bij long- of hersentumoren, waarbij het omliggende kwetsbare weefsel gespaard moet worden. Vanwege de vele bestralingsbundels en tussentijdse houdingcontroles duurt deze behandeling 30 tot 45 minuten.

Vierdimensionaal
Niet zo lang geleden werd bestraald op basis van de zichtbare tumor op een röntgenfoto, een tweedimensionale weergave dus, waarbij exacte bestraling moeilijk was. Een grote stap voorwaarts was de CT-scan die een driedimensionaal beeld opleverde. "Deze CT-scan kunnen we integreren in het planningssysteem, waarbij we de bundels straling met grote precisie kunnen variëren in grootte en richting." Nòg een stap verder is de vierdimensionale scan: deze brengt ook beweging in kaart, en geeft informatie over hoe een tumor meebeweegt tijdens bijvoorbeeld de ademhaling. "Hiermee worden 'zekerheidsmarges' bepaald waarbinnen de tumor kan bewegen tijdens behandeling. Een uiterst nauwkeurige manier om longen en buik te behandelen."
Een manier om de stralingsdosis tijdens de behandeling zelf te variëren is de Intensity Modulated Radio Therapy, waarmee je - het woord zegt het al - tussentijds de intensiteit van de stralen beïnvloedt. "De bundels komen door een grote opening, maar binnen die opening zitten loodschijfjes die je desgewenst open, half open of dichtschuift. Zo kan je de tumor intensiever bestralen en door schijfjes te sluiten scherm je gezond weefsel af."

Protonenbehandeling
Momenteel wordt in Nederland gesproken over de allernieuwste ontwikkeling, de protonenbehandeling. Voor deze enorme investering is een vergunning nodig van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport - verwacht in 2013 - maar ook opname van de therapie in de basiszorgverzekering. In het buitenland, bijvoorbeeld Duitsland wordt de therapie reeds gegeven, in Nederland wachten vier plaatsen, waaronder Amsterdam, op toestemming. Bijna tien procent (dat is ten minste 9000 mensen) van alle kankerpatiënten in Nederland komt in 2015 voor protonentherapie in aanmerking, volgens schatting van de Gezondheidsraad. In tegenstelling tot de conventionele radiotherapie met fotonen (röntgenstralen) wordt bij bestraling met protonen het omliggende weefsel nog beter gespaard. Daardoor is een hogere dosis mogelijk, wat de genezingskans vergroot en de ernst van bijwerkingen reduceert.
Van der Geld legt uit: "Fotonen, eigenlijk pakketjes energie, brengen reacties op gang die het weefsel beschadigen. Ze hebben de eigenschap dat ze hun energie over een lang traject afgeven. Bestraal je de voorkant, komt het er aan de achterkant uit. Waar fotonen de hele route afleggen en veel omliggende schade aanbrengen, geven protonen - geladen deeltjes met een hoge energie - op een specifiek punt al hun energie af, wat schade aan gezond weefsel beperkt. Bij tumoren die zodanig liggen dat kwetsbare delen eromheen niet geraakt mogen worden, is deze techniek een uitkomst, zoals bij schedelbasistumoren en oogtumoren. "Maar vooral bij kinderen willen we deze methode graag toepassen. Bestraling kan namelijk na een jaar of tien, vijftien nieuwe tumoren veroorzaken. Bij jonge kinderen is die kans dat hen dat overkomt relatief groot. Bestraling beschadigt het DNA in de tumorcellen; cellen gaan kapot of repareren de schade en overleven. In dat laatste geval leidt behandeling niet tot genezing. Gezonde cellen repareren een beschadiging beter, maar soms gaat dat verkeerd en ontstaan fouten in het oorspronkelijke DNA. Deze fouten resulteren op termijn in nieuwe verkeerde celdelingen, een tumor dus.

Hoe ver ga je
"Het kan niet anders dan dat wij goed naar mensen kijken en luisteren. Je weet wat de beste behandeling is, maar jij moet inschatten hoeveel iemand kan hebben. Hoe ver ga je? Je weet niet hoe moe iemand is, dus je vraagt door op wat hij thuis doet. Maar het gaat ook om wat de patiënt zelf wil inleveren. Je kijkt mensen in de ogen om af te tasten. Want je kunt iemand ook kwaad doen. Achteraf ben je blij als je het goed hebt ingeschat, dat mensen goede laatste maanden hebben in plaats van een teveel aan behandeling. Het blijft zó lastig. Daarom overleggen we ook samen." Bij een curatieve behandeling hoop je dat de patiënt in de goede categorie valt, dat het aanslaat en hij geneest, aldus Van der Geld. Maar is geen genezing meer mogelijk, dan zijn er palliatieve behandelingsmogelijkheden om klachten zoals bloeden en pijn te verminderen. "In een zo moeilijke tijd kan je veel verlichting brengen."
Misschien selecteert het zich vanzelf uit, dat artsen en verpleegkundigen zo betrokken zijn, terwijl geen specifieke eisen worden gesteld aan personeel. "Er heerst een sfeer van warmte en persoonlijke betrokkenheid. Natuurlijk zijn er mensen die je meer raken, het moeilijkste vind ik patiënten van mijn eigen leeftijd, die jonge kinderen hebben. Je kunt invoelen hoe het is als je je kinderen niet ziet opgroeien. Dan denk ik: 'ik had ook aan die kant van de tafel kunnen zitten'. Je leert om afstand te nemen, daarentegen is het ook goed dat je blijft voelen wat het met iemand doet. Ik realiseer me elke keer weer: dit is ook iemand die op een dag is opgestaan dat het mis was."

Het vak radiotherapie is behalve uiterst persoonlijk uiterst technisch. De balans vinden tussen die twee is wat het bijzonder maakt. "Het feit dat je het verschil kunt maken in een mensenleven."

Van der Geld voor de twee jaar oude nieuwe generatie bestralingsapparatuur.

Het Antoni van Leeuwenhoek - Nederlands Kanker Centrum bestaat dit jaar honderd jaar.

Ronald Waterman: Bouwen met de natuur

Hij is een autoriteit op het gebied van kustontwikkeling en geeft lezingen over de hele wereld. Hij is verbonden aan zeven universiteiten, hij studeerde chemische technologie, ruimtelijke techniek, civiele techniek aan de Technische Universiteit in Delft en aan het M.I.T., het Institute of Technology in Illinois. Hij won zeventien prijzen, is ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en officier in de Orde van Oranje-Nassau. Hij was 32 jaar Statenlid van de provincie Zuid-Holland (VVD) en daarmee het langst zittende Statenlid van Nederland. We hebben het over prof. dr. Ronald Waterman.

Tekst: Judice Ledeboer

Waterman bracht een kort bezoek aan Curaçao op uitnodiging van de Curaçao Lighthouse Club ter gelegenheid van hun 12 1/2-jarig bestaan. Hij was een van de sprekers op het symposium Toekomst Onder, Op & Boven Curaçao. Hij vertelde over Integraal Kustbeleid via Bouwen met de Natuur en gaf dichtbij huis het voorbeeld van de landwinning voor de kust van Curaçao bij het Sea Aquarium. Hij is daar vol lof over. Volgens hem is alles mogelijk op het gebied van kustontwikkeling zolang er maar wordt samengewerkt met de natuur.

Waterman wordt gezien als een visionaire waterbouwer. Hij legde in 2008 zijn visie neer in het boek Naar een Integraal Kustbeleid via Bouwen met de Natuur (Integrated Coastal Policy via Building with Nature). Het wordt beschouwd als een standaardwerk op het gebied van bouwen met de natuur en representeert een mijlpaal in de geschiedenis van de Deltatechnologie. Op basis van dit boek promoveerde hij. Zijn visie: 'Niet langer dominant dammen en dijken als bolwerken tegen de zee, maar in plaats daarvan duinen en stranden in harmonie met de zee'. Al tientallen jaren propageert hij dit bouwen met de natuur en een meer integrale kustontwikkeling. In Nederland is dit al op diverse plekken gebeurd en Waterman wordt overal ter wereld als adviseur gevraagd en er zijn op vele plekken projecten aan de gang naar aanleiding van zijn adviezen.
Hij is een Nederlander in hart en nieren en weet als geen ander alles over de strijd die Nederland in de loop der geschiedenis voerde en nog steeds voert met het water. Voor hem is het een heel natuurlijke zaak om de strijd met het water aan te gaan door gebruik te maken van de krachten van de natuur. "We moeten bouwen mét de natuur en niet tegen de natuur", zegt hij. Hij wordt over de hele wereld gevraagd om zijn kennis over te dragen. Daarbij verdiept hij zich altijd eerst in de geschiedenis van een land met zijn kusten, delta's en rivieren en de problemen met het water. "Beschaving en culturen zijn vaak ontstaan op grenzen van water en land. Dat is ook de reden dat 80 procent van de grootste steden zich in kust- en deltagebieden bevindt", aldus de professor. Deze stedelijke gebieden zijn vaak kwetsbaar omdat de ruimte schaars wordt. Er is niet altijd meer plaats om te wonen, te werken en te recreëren. Volgens Waterman zijn er dan slechts drie oplossingen: de hoogte in (meer hoogbouw), kijken naar mogelijkheden in het achterland of een zeewaartse oplossing met inachtneming van het in stand houden van milieu, natuur en landschapswaarde.

Waterman lanceerde zijn visie voor het eerst in 1980. In het plan wordt de historische kustlijn uit de zeventiende eeuw van Nederland bij benadering hersteld. De kust van toen is door zeespiegelstijging, bodemdaling, de zich wijzigende loop van rivieren en stormvloeden verloren gegaan. Waterman wil die kust met een nieuwe holle kustboog in fasen herstellen, compleet met havens, natuurgebieden en veel aandacht voor recreatie.

"Alle gebieden zijn kwetsbaar", meent Waterman. "We hebben te maken met de zeespiegelstijging, een hogere frequentie en intensiteit van stormvloeden en landinklinking." Volgens hem is zeewaartse kustverbreding alleen mogelijk via bouwen met de natuur. "Curaçao is niet dichtbevolkt, maar toch speelt bouwen met de natuur een rol van betekenis", legt hij uit. Hij verwijst hiermee naar het Sea Aquarium, thans een toeristische attractie met stranden waar toeristen zich naar hartenlust vermaken op de stranden en in de zee, maar vroeger was het een vervuild stukje kust waar afval werd gedumpt. Initiatiefnemer Dutch Schrier zag echter mogelijkheden met dit gebied en hij liet 80.000 vierkante meter opspuiten waardoor er een strand voor recreatie en zelfs nieuw land bijkwam. "Het was een huwelijk tussen hard en zacht", zegt Waterman. "Dat is zo omdat de kust bij Curaçao snel naar grote dieptes daalt en het afbreken van de kust veiliggesteld moest worden met grote golfbrekers, parallel aan de kust, zoals nu te zien is bij Mambo Beach.
Waterman: "Dit is zeer goed doordacht, want lengte, breedte en hoogte van de golfbrekers met openingen daartussen, zodanig dat het strand blijft liggen en het binnenwater ververst kan worden, zijn van groot belang. Tegelijkertijd was er landzijdig aandacht voor de natuurwaarde door aanplant van kokos- en dadelpalmen, zeedruif, aloë en diverse soorten cactussen. Zeezijdig werd er gestreefd naar biodiversiteit van de koraalriffen dat thans gekoppeld wordt aan marienbiologisch onderzoek." Dit vertelt hij omdat een plaatselijke situatie herkenning geeft aan het publiek en daarmee hoopt hij stedenplanners, architecten, bouwers, waterbouwkundigen en politici te bereiken. Hij ziet het belang van een integrale benadering. Daarover later meer.

> Alle gebieden zijn kwetsbaar

Waterman was ook betrokken bij projecten in Dubai, de beroemde palmtree-eilanden die gebouwd zijn in opdracht van een sjeik van dit land. Deze kreeg in de woestijn een visioen toen hij een schaduw van een palmboom in het zand zag en dit gerealiseerd wilde zien in de zee voor de kust van Dubai. Waterman werd bij het project betrokken en adviseerde om er een dam omheen te bouwen om afbraak van de eilanden door de krachten van de zee te voorkomen en zo geschiedde.

De professor heeft zijn kennis opgedaan als Nederlander, opgegroeid met de gevaren van het water. De geschiedenis inzake het gevecht met de zee is als volgt: volgens de Nederlandse traditie werden vroeger de huizen allereerst tegen het water beschermd door op heuvels te bouwen, de beroemde terpen. Later ging men dammen en dijken bouwen tegen het wassende water en toen kwamen de windmolens die gebieden droog hielden. De Haarlemmermeer werd bijvoorbeeld met stoomgemalen drooggelegd en beroemd in de hele wereld is dr. Lely die de Afsluitdijk realiseerde, waardoor er in de voormalige Zuiderzee vier polders gerealiseerd konden worden. Het laatste staaltje op het gebied van waterbeheersing zijn de Deltawerken, een verdedigingssysteem tegen hoogwater uit zee dat in het bijzonder voor de provincies Zeeland, zuidelijk Zuid-Holland en Noord-Brabant geldt.
Het bouwen met de natuur heeft in Nederland altijd een grote rol gespeeld en is het paradepaardje van Waterman wereldwijd. "We moeten niet langer bouwen met dammen en dijken als bolwerk tegen de zee, maar in plaats daarvan duinen en stranden in harmonie met de zee creëren." Waterman laat projecten zien aan de mond van de Nieuwe Waterweg en bij Scheveningen. Volgens hem is er in het verleden met het bouwen van zeepieren om de afslag van stranden door het water tegen te gaan meer schade berokkend dan dat het goed is geweest voor de stranden. Rond de zeepieren ontstonden gevaarlijke stromingen waardoor er ieder jaar bij de Nederlandse Noordzeekust mensen verdrinken. Hij stelt voor om de zeepieren met zand te overdekken. De gevaarlijke stromingen, die ook veel zand meenemen zijn er dan niet meer. In samenwerking met de natuur dus. "Aangroei en afslag houden elkaar in evenwicht met kleine onderhoudsfactoren en met een minimum aan harde zeewerende elementen. Het uitgangspunt is 'zacht' boven 'hard'. Net zoals je bij judo gebruik maakt van de krachten van je tegenstander. Bouwen met de natuur gaat meer dan ooit uit van het werken met materialen en krachten en interacties die in de natuur aanwezig zijn", aldus Waterman. Met materialen bedoelt hij de losse bewegelijke materialen als fijn en grof zand. Daar zijn allemaal krachten op werkzaam zoals eb en vloed, de golfbewegingen, zeestromingen, rivieruitstroom, de zwaartekracht, de wind, regen en de zon en dan is er de interactie van de duinenvegetatie (de wortels houden het zand vast).

Het principe van het integreren van land in zee en water in land is volgens Waterman veel beter voor het milieu en kosteneffectief. "Het is niet alleen dé oplossing, maar het creëert ook een meerwaarde", legt hij uit. "We moeten met respect met de zee omgaan. De mens is afhankelijk van de zee. Het heeft een natuurwaarde, inspiratiewaarde, we hebben de visserij, het toerisme, de scheepvaart en offshore-activiteiten. Veiligheid gaat natuurlijk boven alles." Men spreekt over 'water resource management' inzake riolering- en afvalwaterverwerking. Er is zandwinning en er wordt ook hoe langer hoe meer milieuvriendelijker gebaggerd. Bij de monding van de Nieuwe Waterweg in Nederland is een groot gebied gecreëerd waar de baggerresten worden gedumpt. Deze resten worden gebruikt om bakstenen van te maken en er zijn al huizen van gebouwd.
Volgens Waterman is de helft van het werk het brengen van een goed onderbouwd verhaal en het overtuigen van de ander om mee te gaan in de gedachte dat er gebouwd moet worden in harmonie met de natuur. "Wat wil de mens?", vraagt hij zich af. "We hebben met heel veel instanties te maken en we moeten rekening met elkaar houden. Dan heb ik het over gouvernementele instellingen, de burgers, ngo's, mensen participeren met inspraak, gezondheid, sport, sociale sfeer, onderzoek en educatie, de economie en werkgelegenheid. We moeten dus voor een integrale benadering gaan als je plannen wilt ontwikkelen."
Na zijn bezoek aan Curaçao vloog Waterman weer terug naar Nederland, maar over twee weken moet hij weer het vliegtuig in. Naar Colombia. Daar is zijn advies gevraagd bij het oplossen van een probleem met een rivier die verstopt is door afval. Waterman weet precies wat de oplossing is voor het probleem. Ook weer volgens het integrale concept, waarbij iedereen betrokken is, want het gaat tenslotte om het grote geheel, het samenwerken en om de wereld leefbaar te houden. Het was een eer voor Curaçao om zo'n groot denker en visionair op het eiland te hebben.

Voor iedereen die meer wil weten over zijn visie en de projecten die mondiaal volgens het 'samenwerken met de natuur' op het gebied van beheersing van het water en de mogelijkheden rond kustlijnontwikkeling zie website: www.ronaldwaterman.nl of www.ronaldwaterman.com

Lodewijk Daniël Gerharts

Lodewijk Daniël Gerharts, geboren in Nederland in 1901, kwam in 1926 naar Curaçao en vestigde zich in 1931 op Bonaire. 'Mijnheer LD' was 50 jaar lang een pionier op velerlei gebied, een succesvol ondernemer en een man met visie: hij haalde de KLM naar Bonaire en bouwde het eerste toeristenhotel van het eiland. Het is dit jaar, op 31 oktober, 30 jaar geleden dat hij overleed (1983). In de jaren daarvoor had hij zijn memoires op papier gezet. Deze werden nooit eerder gepubliceerd. Hierbij volgt daaruit een hoofdstuk, samengesteld door Evert Bongers. Publicatie met toestemming van Hugo Gerharts.

Sint Nicolaas en de Bergensfjord

Wie in 1934 mij bewoog als Sint Nicolaas Bonaire te bezoeken weet ik niet meer. Maar dat baantje heb ik volgehouden tot in de jaren zeventig. De goede Sint kwam de eerste maal aan met de loodsboot van het Gouvernement en moest dan uitstappen op het glibberige betonnen trapje van het landhoofd van de oude houten pier.

De Gezaghebber moest daarbij helpen om te voorkomen dat de oude goede Sint zou uitglijden om vervolgens als een natte vis aan de wal getrokken te worden. Ik verdenk velen er van, die op dat ogenblik stonden te wachten. Het was op 24 november 1967 toen het eerste toeristenschip, de 'Bergensfjord', Bonaire zou aanlopen. Mijn zoon Hugo kreeg het prachtige idee dat Sint Nicolaas, als een surprise, wel aan boord zou kunnen gaan. Mensenkinderen wat een gedachte!
Het schip zou om 6 uur op de rede liggen en ik zou met de loodsboot, die op apegapen lag, aan boord worden gebracht, vergezeld van twee Zwarte Pieten. De motorboot luisterde perfect naar de sterke stroom die in de baai was, maar niet naar de motor en het roer. Het gebeurde dus eerst dat de boot nogal hard tegen de 'Bergensfjord' optufte, waardoor de Sint en zijn Pieten bijna door de schok overboord gingen. Nog eens geprobeerd. Langzaam langszij van onze grote collega. Dicht boven het water was een deur en daaruit werd een trap gebracht en de bedoeling was, dat ik daarop zou stappen. Jawel. Maar dat oude ding van een boot, kon niet zo goed gestuurd worden, dus er bleef nog een ruimte van ongeveer een meter tussen boot en het plankier van het trapje. Doe dat maar eens met een stel rokken aan. Opeens verscheen een Noor op het platje, stak een hand uit van ongeveer 40 cm. groot, pakte mijn hand en hup, daar vloog ik over het water in de armen van de Noor. Boven op het zonnedek stonden een paar honderd passagiers te kijken, camera's klaar en ongetwijfeld hopende dat de Sint met al zijn rokken in de majum terecht zou komen. Ik naar binnen en toen de Pieten. Dat ging vlotter want die hadden geen rokken. En of ik maar naar het zonnedek wilde gaan. Zeven, ja heus, zeven trappen op. Met rokken aan en een staf in je handje.

Toen ik eindelijk boven kwam zakten mijn rokken af omdat ik er zo dikwijls op getrapt had en ik had bijna geen asempje meer over. Wat een klauterij. Ik zei: Dames en Heren, wilt U zich even omdraaien. Mijn skirts zijn omlaag gezakt en ik moet ze even ophalen. Ik had net zo goed kunnen zeggen: En nu allemaal de camera's voor de dag en maar kieken, jongens. Nu dat gebeurde. Ik gekiekt, toen met een Zwarte Piet. Toen een touriste in het midden, tussen Sint en Piet in. Hoeveel malen dat is gebeurd weet ik niet. Ik zei: 'I would like a cup of coffee', want niemand had er aan gedacht, dat die Sint een appelflauwte nabij was. Nu ik kreeg koffie. Zeven dames hadden mijn smeekbede gehoord en hadden koffie gehaald.
In de namiddag was er een ontvangst aan boord. Toen men hoorde dat de Sint aan boord was maar nu in burger, moest ik weer naar buiten om gekiekt te worden. Maar voor de cruise operator aan boord was het een succes.

Maar hoe ging nu normaal het bezoek aan het eiland?
Dat begon eerst met een toer in een open auto. Zakken met verpakte caramels enz. die al leeg waren als de tocht halverwege was. Dan werd gestopt en werd een nieuwe voorraad ingeslagen. De tocht ging eerst naar Terra Corra, dan Nikiboko, Antriol, Noord Salinja en naar Rincon. Dan ging de Sint naar huis.

De volgende morgen naar de scholen in Kralendijk en het ziekenhuis en Cas di Sosiego. Het bezoek aan de bewaarschool en aan de ouden van dagen waren de aardigste bezoeken. De volgende dag ging het naar de scholen van Rincon. Er waren kinderen, speciaal jongens, die als de dood voor de Sint waren. In Kralendijk sprongen ze door het venster van het schoollokaal naar buiten en kwamen niet meer te voorschijn. Wanneer de Sint dan 's avonds visites ging afleggen bij zo'n tiental families, die erom gevraagd hadden, dan hoorden ze de auto van de Sint en weg waren ze. Later, na dertig jaar bijv. zag men ze terug als directeur van een bank of achter een bureau van het Gouvernement.

Het waren vermoeiende dagen, maar het was een dankbaar werkje.

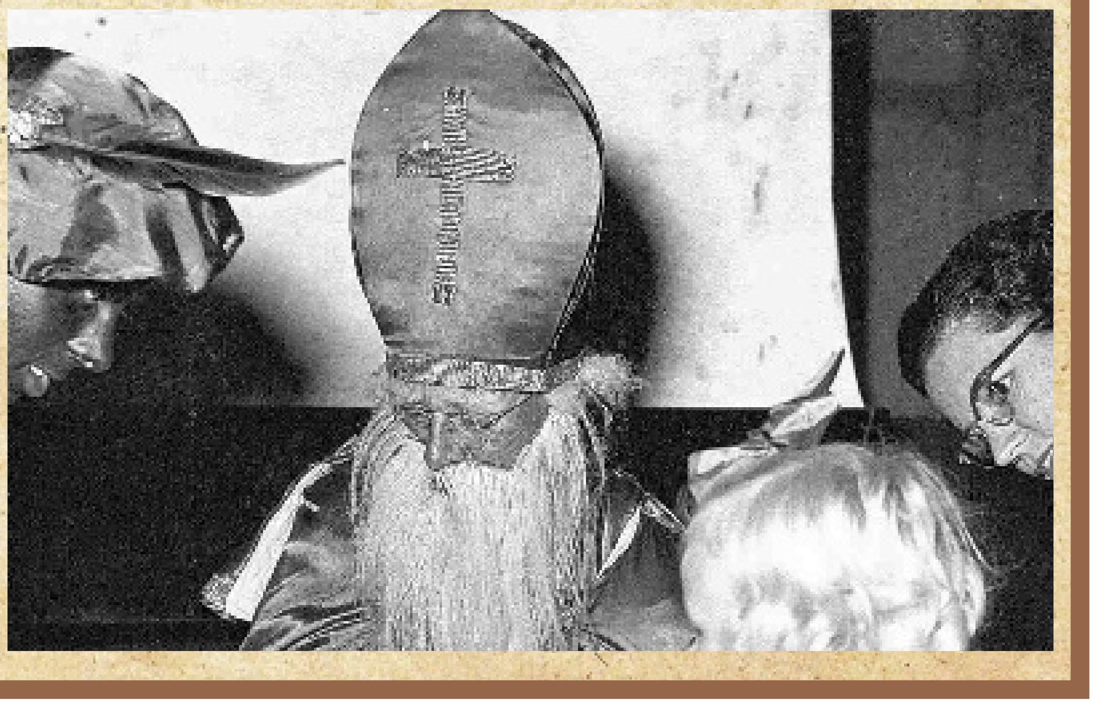

Een Limburgse meester in de tropen

Slechts acht maanden heeft Charles Eyck vertoefd op Curaçao, maar die korte tijd weerhield hem er niet van om in hoog tempo kunstwerken te produceren. Het is opvallend hoe onbekend zijn uitstap naar en zijn werk van Curaçao in Nederland zijn gebleven. En dat terwijl juist het verblijf op Curaçao voor een verandering zorgde in de normaliter vaste stijl van Charles Eyck.

Tekst: Victorine Stille Foto's: Ken Wong

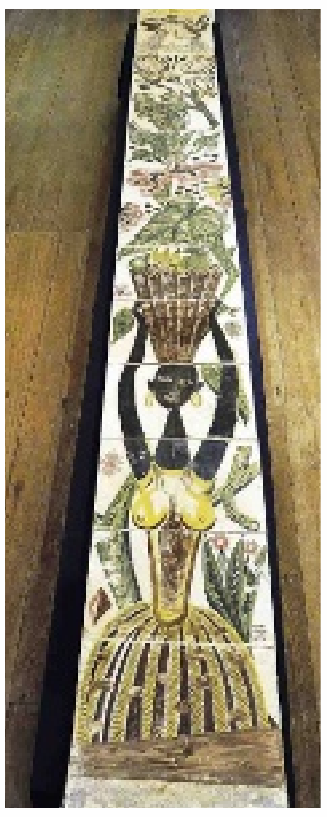

Charles Eyck wordt in 1897 in Meersen, Limburg, geboren. Als jonge tiener raakt hij door ziekte doofstom en daarmee eindigt zijn schoolopleiding. Hij wordt naar de Maastrichtse aardewerkfabriek 'De Céramique' gestuurd om kopjes en schoteltjes te decoreren. Daarnaast volgt hij tekenlessen bij Jos Tilmans. Volgens de gehandicapte Eyck was tekenen voor hem schrijven en spreken tegelijk. Na de Eerste Wereldoorlog gaat hij naar de Rijksacademie voor beeldende kunsten in Amsterdam waar hij zijn opleiding krijgt in monumentale kunst, zoals in wandschilderingen en glas in lood. In 1922 ontvangt hij de Prix de Rome, de oudste en belangrijkste prijs in Nederland voor kunstenaars. Het geldbedrag dat daar aan verbonden is, gebruikt Eyck om te reizen naar onder meer Frankrijk, Italië en Zweden. Op een gegeven moment is het geld op. Tot eind jaren twintig leeft hij als kunstenaar in grote armoede totdat in 1929, na enkele solotentoonstellingen in Amsterdam en Den Haag de opdrachten beginnen binnen te stromen.

Portret van Augustin Diaz, gemaakt in 1953, uit zijn privécollectie. Zondagmiddag was de dag van de wekelijkse reünie van de families Boskaljon, Engels en Diaz te Huize Belvédère in Otrobanda. Charles Eyck was hier op bezoek en heeft elk lid van de familie snel geportreteerd.

Curaçao

Na zijn reizen in de drie jaar na het ontvangen van de Prix de Rome, heeft hij de smaak voor het buitenland goed te pakken. Zodra zijn inkomen het toelaat, vertrekt hij onder meer weer naar Frankrijk, Portugal en Noord-Afrika. De Tweede Wereldoorlog gooit roet in het eten. Eyck ziet zich genoodzaakt zich terug te trekken in zijn zelfgebouwde woning met atelier 'De Ravenbosch' in het Zuid-Limburgse Geuldal. Ook na de oorlog blijft dit zijn belangrijkste standplaats. Tot 1952, wanneer hij per 'hemelbus' naar West-Indië reist. Hij blijft in het totaal acht maanden op Curaçao en bezoekt tussendoor onder meer Bonaire. Hoe Eyck op Curaçao is beland is niet helemaal duidelijk, maar de kans is groot dat Chris Engels hier een rol in heeft gespeeld. Chris Engels is in die tijd, behalve arts, ook kunstenaar en cultuurpionier. Zijn droom was om van Curaçao een groot internationaal kunstencentrum te maken. Hij had een zwak voor expressionistische kunstenaars en zo ook voor Charles Eyck. In 1952 laat de familie Engels hun woonhuis Stroomzigt restaureren. Engels vraagt Eyck een glas-in-loodraam te maken samen met Frida Hunzicker. Het is niet de enige opdracht die Eyck tijdens zijn verblijf op Curaçao krijgt. Hij wordt gevraagd een grote muurschildering te maken voor het nieuw te bouwen postkantoor in Punda. Eyck maakt een ontwerp voor een muurschildering van monumentale afmeting, zes meter breed, met daarop de zwarte bevolking uit de kunuku, vissers, marktvrouwen en arbeiders. Het is een ode aan de harde werkers op het eiland, ook wel het Arbeidspaneel genoemd. Het ontwerp wordt afgekeurd met als reden dat er te veel zwarte mensen op staan en dat wilde de blanke opdrachtgevers niet. Gelukkig is ondanks de kritiek het werk bewaard gebleven en valt tot op de dag van vandaag te bewonderen in het Curaçaosch Museum. Dat is overigens niet de enige plek op het eiland waar je werk van Eyck 'in het wild' tegenkomt. Ook de MCB Bank, het Sehos, het Gouverneurspaleis en, zoals eerder aangegeven, Huize Stroomzigt zijn voorzien van een kunstwerk van Eyck.

Vasthoudende stijl

Eén blik op het schilder- en tekenwerk van Eyck leert dat hij binnen de stroming van het expressionisme valt. Dit is een richting binnen de Europese kunst die zich vooral manifesteerde in de eerste veertig jaar van de twintigste eeuw. De basiskenmerken van het expressionisme zijn grillige vormen, slordige toets en soms ontbreekt het perspectief. Het wordt vaak vergeleken met een kinderlijke manier van schilderen. In het begin van zijn carrière wordt Eyck gezien als een pionier binnen de Nederlandse expressionisten. Later wordt hij bekritiseerd door museumdirecteuren, collega-kunstenaars en kunstcritici omdat hij bleef volharden in dezelfde stijl. Eyck steekt zijn mening over kunst ook niet onder stoelen of banken en blijft trouw aan zijn eigen stijl. Door zijn vasthoudendheid lopen de opdrachten steeds verder terug. Vanaf de jaren zestig trekt hij zich terug in zijn atelier 'De Ravensbosch' en legt zich toe op het maken van etsen, gouaches, tekeningen en schilderijen met name voor een kleine groep trouwe fans.

Monumentaal kunstenaar

Charles Eyck was letterlijk en figuurlijk een monumentaal kunstenaar. Letterlijk omdat hij zich in binnen- en buitenland bezighoudt met het beschilderen en beglazen van kerken, gebouwen en zelfs een stoomschip. Figuurlijk omdat hij een uitgebreid oeuvre van wandschilderingen, glas in lood, tekeningen, schetsen, gouaches en schilderijen opbouwt. Zijn trouw aan het expressionisme van het begin tot aan het einde van zijn carrière valt niet te ontkennen, maar degene die beweert dat in zijn expressionisme geen verandering is te ontdekken, doet de kunstenaar te kort. Wie zijn werk in chronologische volgorde bekijkt, ziet dat het met name in de jaren 1952-1953, zijn tijd in Curaçao, een verandering ondergaat. Tot die tijd domineren, met name in zijn schilderijen, donkere kleuren, maar het lijkt wel of Eyck op Curaçao het licht heeft gezien. Zoals vele kunstenaars op het eiland laat Eyck zich inspireren door de unieke lichtinval en de kleurrijke omgeving. Het beste en bekendste voorbeeld hiervoor is waarschijnlijk wel zijn schilderij 'Het veerpontje', een iconisch beeld van Curaçao. Op het schilderij staat, in helder geel, het pontje van de St. Annabaai afgebeeld met bewoners van Curaçao.

Meester in de tropen

Jammergenoeg is er weinig van zijn Curaçaose werk in Nederland bekend, mogelijk door zijn standvastigheid in stijl. Dat betekent overigens niet dat geen enkel werk van Eyck uit zijn Caribische tijd de grote oversteek heeft gemaakt. Het werk 'De zon is ondergegaan' is tentoongesteld in Amsterdam. Daarnaast heeft Willem Sandberg, de toenmalige directeur van het Stedelijk Museum, in 1953 verwoede pogingen gedaan om 'Het veerpontje' voor het museum aan te kopen, maar tevergeefs. Als het aan de schilder zelf had gelegen was hij hier nog wel langer gebleven. Echter, het verhaal gaat dat het uiteindelijk zijn vrouw, die op De Ravensbosch was achtergebleven, hem verordonneerde om terug te komen, anders hoefde hij nooit meer terug te komen. Wellicht was bij een langer verblijf op het eiland meer werk in Nederland bekend geworden, maar dat is slechts giswerk.

Om het Caribische werk van Charles Eyck nog eens goed in de schijnwerpers te zetten, houdt Landhuis Bloemhof nu een overzichtstentoonstelling van deze Limburgse meester in de tropen. De tentoonstelling laat veel van zijn werken zien die Eyck hier tijdens zijn acht maanden durende verblijf heeft gemaakt. Op initiatief van kunstverzamelaar en Limburger Sjef Visschedijk besloot Bloemhof deze belangrijke passant voor de Curaçaose kunstwereld op deze manier, zestig jaar na zijn verblijf, te eren. En wie weet vindt het werk in deze samenstelling ook nog eens zijn weg naar Nederland.

De expositie van Charles Eyck is tot 15 januari 2014 te zien in Landhuis Bloemhof van dinsdag tot en met zaterdag tussen 09.00 en 14.00 uur aan de Santa Rosaweg 6. Voor meer informatie kunt u contact opnemen via 737-5775, info@bloemhof.an of www.bloemhof.an.

Culturele Agenda

Open Huis Ascencion

Zondag 1 december is er Open Huis bij Landhuis Ascencion.

Het Open Huis vangt om 10.00 uur aan met een oecumenische kerkdienst. De voorganger is vlootaalmoezenier Tom van Vilsteren met als thema 'De nacht loopt ten einde'. Voor de kleintjes is er een kindernevendienst. Om 11.00 uur is er een rondleiding om en door het fraai gerestaureerde en gemeubileerde landhuis. Bij het landhuis worden lokaal vervaardigde souvenirs tentoongesteld en verkocht. Er zijn koele drankjes verkrijgbaar, lekkere pasteitjes, cake en verse pruimentaartjes. Onze dagspecial is een bamischotel met saté. Er is live muziek. De toegang is gratis.

Rondleidingen Ascencion

Stichting Vormingscentrum Landhuis Ascension organiseert op de donderdagen 5, 12 en 19 december een rondleiding door het landhuis.
Vanaf 08.30 uur staat de koffie klaar. De beheerder brengt u op de hoogte van de bijzonderheden en wetenswaardigheden van het Landgoed Ascencion en de flora en fauna in het omliggende natuurgebied. De rondleiding duurt ruim een uur. Deelname 10 gulden p.p., koffie, cake en limonade bij aankomst inbegrepen. Deelname is uitsluitend mogelijk bij opgave via tel: 8641950 of 5187265 of per mail: info@landhuisascencion-curacao.com

Eyck in Bloemhof

De overzichtstentoonstelling 'Charles Eyck na 60 jaar terug op Doesji Korsouw' is te bezichtigen in Landhuis Bloemhof tot 15 januari 2014. Zestig jaar geleden heeft de Limburgse kunstenaar, Charles Eyck, op uitnodiging van Chris Engels enkele maanden op Curaçao en Bonaire doorgebracht. Dit bleek een zeer vruchtbare periode. Eyck liet monumentaal werk achter, zoals het tegeltableau van het St. Elisabeth Hospitaal op de zuidgevel aan de Pater Euwensweg. Aangezien Eyck doofstom was, schreef en tekende hij al zijn indrukken op, en dat waren er veel! De pittoreske steegjes van Punda en Otrobanda, de ondergaande zon, onze industrie, de kleurrijke huizen in de stad, de kunuku en de mensen! Hij genoot van zijn verblijf hier en dat is goed terug te zien in zijn werk en op de expositie die daaraan gewijd is. De meeste werken komen uit privécollecties, maar er zijn ook werken te koop.

'Tropisch Koninkrijk'

Tot en met 16 maart 2014 presenteert Museum de Fundatie in Zwolle de tentoonstelling 'Tropisch Koninkrijk' in het kader van de viering '200 Koninkrijk'.

De expositie toont een keuze van een twintigtal kunstenaars van hedendaagse beeldende kunst van Curaçao, Aruba, Bonaire, Saba en St. Eustatius, te weten: Ciro Abath, David Bade, Herman van Bergen, René Emil Bergsma, Nochi Coffie, Heleen Cornet, Ruben La Cruz & Karolien Helweg, Winfred Dania, Glenda Heyliger, Yubi Kirindongo, Stan Kuiperi, Elvis Lopez, Tirzo Martha, Ras Mosera, Magumbo Munto, Osaira Muyale, Ryan Oduber, Felix de Rooy & Kirk Claes, Evelien Sipkes en Ellen Spijkstra. Een aantal kunstwerken wordt speciaal op locatie gemaakt. Deze expositie werd samengesteld door kunsthistoricus en publicist Maarten Jager.

Expositie Wilson Garcia

Op zaterdag 30 november van 19.00 - 21.30 uur is in Gallery Alma Blou de opening van de expositie 'Den gara di mañan' van de bekende Curaçaose kunstenaar Wilson Garcia. Garcia wil met deze expositie ook stilstaan bij 150 jaar afschaffing van de slavernij, maar door vooruit te kijken. Hij is op zoek naar de moderne Tula, de moderne vechter voor vrijheid. Vrijheid om je vrij te voelen als een natie bestaande uit verschillende nationaliteiten en culturen, hoe divers we ook zijn. Door elkaar te benaderen met een open blik zullen we elkaar ook tegemoet kunnen komen. Liesbeth Grootens verricht het openingswoord.

Deze expositie zal te bezichtigen zijn tot en met 14 december.

Fred Breebaart

Zondag 14 januari 2014 vindt in Gallery Alma Blou de opening plaats van de expositie van werken van Fred Breebaart. Deze kunstenaar is hier bekend vanwege zijn primitieve schilderijen van het dagelijks leven op het eiland. Vanaf het begin van Gallery Alma Blou in 1996 heeft de Gallery werk van Fred Breebaart getoond. Hij vertrok van Curaçao toen hij 12 jaar oud was, maar Curaçao zit nog altijd in zijn bloed. Dit keer geeft hij ook een workshop hoe je je eigen kleine 'Breebaart' kan maken. Maandag 13 en 20 januari, woensdag 15 en 22 januari en vrijdag 17 januari: in 5 ochtenden van 08.30 - 12.30 uur worden de lessen gegeven. Kosten: 375 gulden. U kunt mailen naar info@galleryalmablou.com om u in te schrijven of bellen naar 462.8896.

Nieuws op cultureel gebied? Stuurt u uw info zo spoedig mogelijk naar agenda.cultuur@gmail.com

Boek Verkiezingsdans

Jopi Hart: Curaçao heeft een echte leider nodig

"Het is alsof praktisch alles wat ik in mijn fantasie heb verzonnen, nu op Curaçao plaatsvindt: de aanslag op een politicus - zoals bij Helmin Wiels - 'gangs' die elkaar afmaken, witwaspraktijken, invoer van drugs en vuurwapens, en ga zo maar door." De recent uitgekomen, spannend geschreven roman Verkiezingsdans van Jopi Hart is een regelrechte aanklacht tegen de politiek op het eiland. "Niet bewust", zegt hij met nadruk. "Het liep gewoon zo, maar ik schreef wel uit een gevoel van onbehagen, van boosheid."

Tekst: Jeannette van Ditzhuijzen Foto: Sinaya Wolfert

We lopen door 'zijn wijk' Otrobanda. Luide muziek schalt over een pleintje, waar een feestje wordt gevierd, en concurreert met een bar iets verderop, waar de boxen eveneens op volle sterkte staan. Buurtbewoners groeten Jopi en staan stil voor een praatje.

Hart houdt van Otrobanda, waar hij zijn jeugd doorbracht, en hij houdt van Curaçao, maar het gebrek aan leiderschap en politieke visie ergert hem mateloos. In Verkiezingsdans geeft hij Curaçao wél een echte leider: de idealistische wiskundeleraar Matthew Bartels. Voor een goed verstaander is Bartels het evenbeeld van de onlangs overleden politicus Miguel Pourier, volgens velen een van de weinige goede leiders, die het eiland heeft gekend.

In de aanloop naar de verkiezingen krijgt deze Bartels te maken met een corrupte tegenstander en al gauw merkt hij dat politiek en drugshandel zeer nauw met elkaar zijn verweven. Dan wordt er een aanslag op hem gepleegd, net als op Helmin Wiels, eerder dit jaar. Toeval, zegt Hart. "Ik schreef al veel eerder een Engelse versie van dit boek. Wiels had toen nog maar net zijn partij PS opgericht."

Georganiseerde misdaad

De auteur benadrukt dan ook dat het boek echt helemaal aan zijn fantasie is ontsproten. Helemaal? "Nou ja, dat er op Curaçao georganiseerde misdaad is, net als in Verkiezingsdans, daaraan kan geen zinnig mens twijfelen. Minister Navarro wil niet voor niets een offensief tegen de georganiseerde criminaliteit beginnen. De misdaad móet wel hiërarchisch georganiseerd zijn, waarom denk je anders dat al die executies plaatsvinden? Niet alleen van Wiels, ook van anderen."

"Drugs zijn overal", verzucht Hart, terwijl we door een supersmal steegje lopen. "In dit straatje doen ze regelmatig hun 'zaken'." Wijzend op een vervallen krot: "Vroeger gebeurde dat vanuit dat huis. Geen idee waar die dealer nu uithangt. Misschien in de gevangenis?"

De beschrijvingen in de roman van troosteloze gezinnen en drugskoeriers in arme buurten zijn gebaseerd op Harts ervaringen in het onderwijs. Hij was jarenlang docent Engels aan het Radulphus College. Net als Matthew Bartels in Verkiezingsdans hoorde hij op ouderavonden het nodige over de soms schrijnende thuissituaties van zijn leerlingen.

Toegankelijk onderwijs

De nadruk die de hoofdpersoon van de roman legt op het belang van onderwijs is ook een stokpaardje van Hart. Niet dat het Curaçaose onderwijs slecht is. Het gaat Hart om de toegankelijkheid ervan. "Kijk, er bestaat wel een wet die zegt dat iedereen verplicht is onderwijs te volgen, maar die wordt nauwelijks nageleefd. Dus wat gebeurt er dan? Heel veel kinderen gaan niet naar school of ze houden het niet vol. Terwijl onderwijs het hart van alles is. Als dat goed is, voorkom je een heleboel problemen."

"Waarom ze niet naar school gaan? Omdat er geen geld is voor het verplichte schooluniform of voor de bus. Weet je wel wat een stadsbus kost op dit eiland? Daar hebben de moeders het geld niet voor. Zelf kunnen ze hun kind niet wegbrengen, want ze moeten werken."

Het verschil tussen degenen die het kunnen maken in de maatschappij en hen die dat niet kunnen, neemt volgens Hart toe door het armoedeprobleem. "Juist zij die het niet halen, doordat ze niet of nauwelijks naar school zijn geweest, vormen het probleem van de gemeenschap."

Hij wijst ook op de naar zijn mening veel te krappe schooltijden. Toen hij begon in het onderwijs, in de jaren zestig, werkte hij tot drie uur en bleef daarna op school om de leerlingen te helpen met sport en andere activiteiten. "Dat deed iedereen, dat was de norm. Toen ik in 1962 naar Nederland ging, deed ik daar precies hetzelfde. Maar bij mijn terugkeer in 1972 hadden de leerlingen nog maar iets meer dan een halve dag school. Natuurlijk, het is heet, maar zorg dan voor zonwering en fans."

> *Deze roman is een uiting van hoop voor mijn land,*
>
> *Dat er een leider met visie moge opstaan die de weg wijst.*
>
> *Iemand die de vele talenten kan inspireren en verenigen.*
>
> *Om bruggen te slaan over de afgronden die ons scheiden.*
>
> **uit: Verkiezingsdans van Joseph Hart**

In Verkiezingsdans laat Hart "duizenden half-analfabeten en emotionele volgelingen" woorden als 'vrijheid' en 'onafhankelijkheid' scanderen. Ze volgen daarmee klakkeloos hun populistische leiders. "Daarom is onderwijs van vitaal belang, zodat de mensen kritisch worden en leren zelf na te denken. Daarom ook stuur ik wekelijks brieven naar de kranten, zo hoop ik die mensen te bereiken."

Net op dat moment passeert een jong ouderpaar, hij met de baby liefdevol in de armen. "Kijk, daar geniet ik van. Ik heb net weer gelezen dat een vader onmisbaar is in een gezin. Maar in 40 procent van de Curaçaose gezinnen met kinderen staat een moeder er alleen voor. Ze moet overdag werken en heeft dus geen tijd voor haar kinderen. Daardoor missen heel veel Curaçaose kinderen een liefdevolle opvoeding. En als een kind als baby niet wordt geknuffeld, is het verloren. Een kind moet van jongs af belangstelling en liefde krijgen."

Corruptie

Recent beschreef Hart op zijn blog de gewoonte van politici om stemmen te 'kopen' door baantjes weg te geven aan familie en partijgenoten. Soms wordt er zelfs geld gegeven om een huis af te bouwen, stroom te betalen of een kind uit de problemen te helpen.

"Deze gewoonte hebben we altijd normaal gevonden. Maar daardoor zijn we wel afhankelijk van de hulp van anderen. En die afhankelijkheid is erger geworden, nu grote bedragen, soms van dubieuze afkomst, gebruikt worden om politieke campagnes te financieren. Het is logisch dat de geldschieter wat terug verwacht, en zo is corruptie onderdeel geworden van ons politieke systeem."

Volgens Hart kan politieke hervorming alleen plaatsvinden, wanneer de bevolking rigoureus kapt met deze cultuur van afhankelijkheid. Hij wijst op het rapport over Curaçao van Transparency International (juni 2013) waaruit blijkt dat 'de publieke sector, de politieke partijen en de media de zwakste schakels zijn in het vermogen van het eiland om corruptie te bestrijden'.

"Dat heeft ook te maken met de kleinschaligheid van Curaçao. Ministers zijn voor hun beleid afhankelijk van de diensthoofden. Maar doordat iedereen elkaar hier kent, is het moeilijk om beslissingen te nemen. Want de invloed van die beslissing is bij iedereen die je kent voelbaar. Daarom was het een briljante zet van wijlen Helmin Wiels om een zakenkabinet aan te stellen. Die vakministers weten waar ze over praten."

"Dat Wiels werd geliquideerd is eigenlijk een pluim voor hem", vervolgt hij. "Wiels deed kennelijk de juiste dingen, waardoor anderen, die niet het beste met het eiland voor hebben, zich genoodzaakt zagen hem te liquideren."

Verval

We lopen inmiddels langs keurig verzorgde huisjes die in de jaren tachtig door Monumentenzorg werden gerestaureerd. Ze gaven de aanzet tot de restauratie van veel meer historische panden in deze wijk. "Dat was een goede zet. Als een buurt in verval raakt, voelen de bewoners zich verwaarloosd. Ze zijn kennelijk niet belangrijk voor de overheid."

"Gelukkig valt dat in Otrobanda nog mee, de restauraties hebben eraan bijgedragen dat de mensen redelijk tevreden zijn." Wijzend op een verkrot pand: "Het probleem is het verval waar niets aan wordt gedaan. Dat maakt de bewoners boos op de overheid, maar tegelijk wordt de neiging groter om zelf ook rotzooi achter te laten, zoals je hier ziet."

Wat Hart dwarszit is het gebrek aan visie van Nederlandse en Curaçaose politici in de tijd dat het Curaçao financieel nog goed ging. "Ze hadden niet voor ogen wat ze over een jaar of twintig wilden bereiken. Van die jarenlange verwaarlozing krijgen wij nu de rekening gepresenteerd. Want de problemen stapelen zich op."

Het is volgens Hart een illusie om te verwachten dat de huidige regering in één keer het werk oppakt dat alle vorige regeringen hebben laten liggen. "Het wachten is nu dus op die ene leider met visie. Ik ben niet pessimistisch. Mijn schoonvader zei altijd dat het eiland eerst door de ellende moet voor het eruit komt. Het móet uiteindelijk dus goed komen. De potentie is er."

"Die leiders zijn er namelijk al, alleen beseffen ze dat nog niet. Pas wanneer de omstandigheden hen dwingen en ze inzien dat hier geen toekomst meer is voor henzelf en hun kinderen, dan zal er een leider opstaan en zeggen: ik pik dit niet. Dat gebeurde in 1993 met Miguel Pourier. Het leiderschap dringt zich aan je op. Dat moment komt. Dat weet ik zeker."

www.indeknipscheer.com/joseph-hart-verkiezingsdans

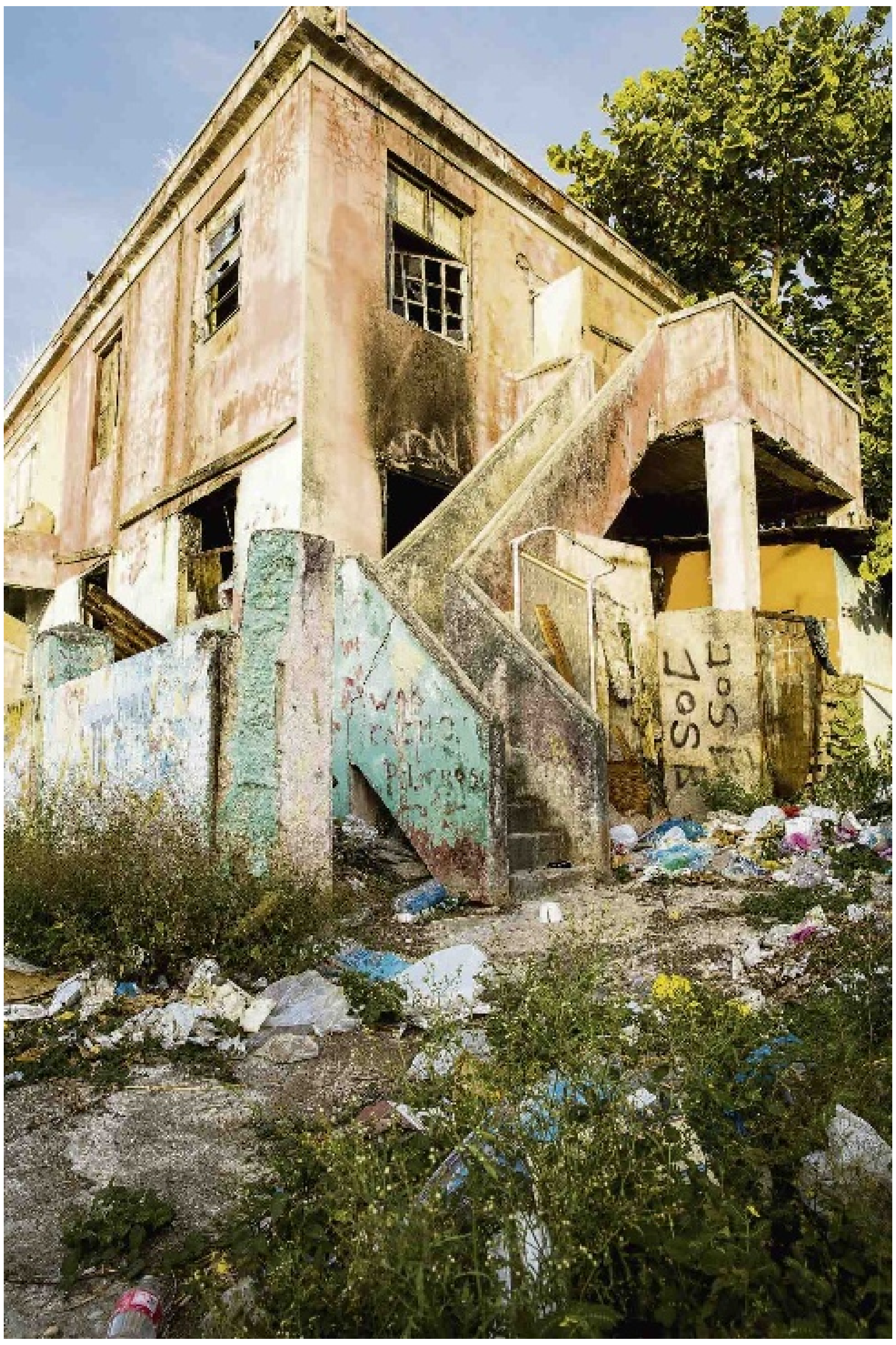

"Het probleem is het verval waar niets aan wordt gedaan. Dat maakt de bewoners boos op de overheid, maar tegelijk wordt de neiging groter om zelf ook rotzooi achter te laten."

Spannende 'pageturner'

Ezra de Haan over Verkiezingsdans op www.Literatuurplein.nl: "Een spannende 'pageturner' die, voor iedereen die iets met Curaçao heeft, werkelijk onweerstaanbaar is."

"Het boek mag dan politiek geëngageerd zijn, het is bovenal een mooie, spannende roman waarin de auteur alle registers van het muziekstuk dat Curaçao heet, weet te bespelen."

Letra

Elena Poniatowska

De Cervantesprijs voor Spaanstalige literatuur is dit jaar toegekend aan de Mexicaanse journaliste en schrijfster Elena Poniatowska, vooral 'vanwege haar sterke betrokkenheid bij de hedendaagse geschiedenis'. Ze werd in Parijs geboren. Haar moeder was Mexicaanse, haar vader was van Pools-Franse afkomst. In de Tweede Wereldoorlog vluchtte ze naar Mexico waar ze als journaliste voor de krant Excélsior ging werken. Ze schreef 40 boeken, waaronder romans, kinderboeken, verhalen en journalistieke essays met veel aandacht voor politieke en sociale kwesties en vooral voor de erbarmelijke positie van vrouwen in Mexico. Een van haar bekendste boeken is 'La noche de Tlatelolco' (1971), over een uit de hand gelopen demonstratie in Mexico-Stad. Het speelt zich af in 1968, een week voor het begin van de Olympische Spelen. Meer dan 300 ongewapende, vreedzaam demonstrerende

Elena Poniatowska

studenten komen om het leven. Andere boeken zijn De noche vienes (1979), La piel del cielo (2001) en El tren pasa primero (2007). De roman 'Leonora' (2011) is in het Nederlands vertaald. De officiële prijsuitreiking vindt altijd plaats op 23 april, de sterfdag van Miguel de Cervantes. De prijs die in 1976 door de Spaanse regering werd ingesteld, ging tot nu toe slechts vier keer naar een vrouw, waaronder Dulce María Loynaz (1992) uit Cuba. Poniatowska, die inmiddels 81 is, was verbaasd dat ze de prijs ontving: "Ik dacht dat die alleen naar oude mensen ging..."

Caribbean Review of Books

Met hulp van het BOCAS Literatuur Festival als sponsor is The Caribbean Review of Books (begonnen in 2004) terug van weg geweest. Het zal vier maal per jaar online verschijnen en is niet alleen bedoeld om lezers te informeren over Caribische literatuur middels boekbesprekingen, interviews met auteurs en essays, maar ook om in het Caribische gebied de discussie over literatuur te stimuleren. Ook zullen er verhalen en gedichten in verschijnen. Vanaf deze maand is het toegankelijk voor iedereen. De redactie nodigt belangstellenden uit mee te werken: 'We welcome unsolicited fiction and poems, and letters to the editor'. In de eerste nieuwe editie (November 2013) vindt men besprekingen van werken van Edward Baugh, Loretta Collins Klobah, Merle Collins, Sasenarine Persaud, Keith Jardim en nog veel meer.

Ars Poëtica

Verlanglijst van Sinterklaas

Nooit meer varen.
Lekker sparen
alle centen die ik heb.

Nooit meer op een schimmel rijden.
Nooit meer van een dak afglijden.
Lekker luieren in bed.

Nooit meer rode mijters, jassen.
Nooit meer minzaam moeten lachen.
Pepernoten ?? Weg ermee !

Nooit meer speculazen eten.
Alle wind en kou vergeten
en gaan zwemmen in de zee.

Alle Pieten oplawaaien
en naar leuke meisjes zwaaien....

Help !! Ik zoek een nieuwe Sint
die dit briefje vindt.

Johanna Kruit, december 2008

Huntu Kòrsou

'Stem voor dieren'

'Ban duna nan un man. No kana bai, yuda nan' (reik hen een helpende hand. Loop niet weg, help hen). U denkt wellicht dat het gaat om onze kansarme burgers. Maar niets is minder waar. Die 'nan' uit deze leuze verwijst naar alle dieren op ons eiland.

In oktober gaf I-Animal demonstraties op verschillende scholen met honden. Er werd ook hondenvoer opgehaald dat gedoneerd was.

Tekst: Shakti-Aroena Lakhi

Ook zij mogen niet vergeten worden. En gelukkig gebeurt dat niet, want sinds juni 2012 is ons eiland een stichting rijker die een stem is voor deze groep 'burgers'. Het gaat om niets minder dan Stichting I-Animal die zich inzet voor het welzijn van dieren en dit stimuleert en promoot binnen de samenleving. Dat doet zij onder meer door billboards te plaatsen met aangrijpende teksten zoals de hierboven genoemde leus. Onlangs zijn er weer nieuwe geplaatst in Banda'riba en Banda'bou met de tekst: 'Yuda un kachó no ta kambia mundo si ta kambia hinter mundu pa e kachó' (een hond helpen verandert niet de wereld, maar wel de wereld van die hond).

Deze jonge stichting timmert hard aan de weg om Curaçao bewust te maken dat dieren een volwaardige plek mogen hebben, recht hebben op een goed leven en een respectvolle behandeling. 'Better quality of life' voor onze dieren is eigenlijk wat deze stichting beoogt. Behalve het plaatsen van teksten langs de weg is vooral educatie het speerpunt om haar doel te bereiken. Siegmond van Lamoen, oprichter en de spil van I-Animal gaat langs scholen om onze jonge burgers te leren hoe zij liefdevol met dieren kunnen omgaan. In een artikel geeft hij treffend aan waarom: 'Als je als kind veel over dieren en de natuur leert dan gaat dat in je systeem zitten. Dat kan een hoop ellende voorkomen en daar doen wij het voor.' Hij heeft het goed gezien, want jong geleerd is oud gedaan. Ook heeft de stichting eind vorig jaar een wedstrijd gehouden onder 10.000 basisschoolleerlingen met als doel een naam te bedenken voor de mascotte van I-Animal.

Behalve het bezoeken van scholen organiseert I-Animal evenementen om haar missie uit te dragen. Vorig jaar is op dierendag op het Brionplein een heus evenement opgezet in samenwerking met de Stichting Dierenbescherming, Carf en Dierenhulp. Eén van de attracties was 'de kooi', waarin bezoekers werden opgesloten. Dit had als doel de mensen te laten nadenken waarom het vreemd is dat mensen opgesloten zitten in een kooi, terwijl het opsluiten van dieren als normaal beschouwd wordt. Op de dag van de zwerfdieren dit jaar organiseerde I-Animal een hondenshow om de mensen te laten zien welke vaardigheden (gehoorzaamheid en behendigheid) ex-zwerfhonden hebben.

Zelfs in de wijken is I-Animal actief. Zo was zij vertegenwoordigd bij het schoonmaken van de wijk Souax waar zij voorlichting gaf over de gezondheid van huisdieren.
In de korte tijd dat Stichting I-Animal bestaat heeft zij met haar activiteiten bekendheid gekregen en haar boodschap aan de man gebracht. Maar dit is maar het topje van de ijsberg, want er is ongelooflijk veel werk te doen voor wat betreft het dierenwelzijn op ons eiland. Ik ben er zeker van dat Van Lamoen het hier met mij eens is.

Meer informatie: www.facebook.com/I.Animal.Foundation

Huntu Kòrsou

Ir. Shakti-Aroena Lakhi is voorzitter en medeoprichtster van Huntu Kòrsou. Een stichting die zich inzet voor een 'better quality of life' op Curaçao. Meer lezen over dit initiatief: www.huntu-korsou.org en www.facebook.com/HuntuKorsou .

DISCOGABBERS

Op de dag dat mijn dochter werd geboren gebeurde er nog iets wereldschokkends: Disco Demolition Night. Disco werd in de ban gedaan. Ik heb dat gegeven overigens niet meegekregen, want ik had iets anders omhanden. Maar in Chicago, tijdens deze Disco Demolition Night vond een honkbalwedstrijd plaats in Comiskey Park in Chicago, Illinois. Op het hoogtepunt van het evenement werd een krat, gevuld met discoplaten, opgeblazen op het veld. Velen van de aanwezigen waren gekomen om, in plaats van de wedstrijd, de explosie te zien en snelden naar het veld nadat de knop was ingedrukt. De honkbalwedstrijd werd daarna afgeblazen. Twee explosies op een dag, de een wat heftiger dan de ander. Chaos in discoland. Saturday Night Fever heb ik nooit gezien, want ik kon de Bee Gees niet aanhoren en bovendien was de dreun van die castratenstem not done in de kringen waar ik toentertijd in vertoefde. De film Grease was hetzelfde lot beschoren en wellicht had dat ook te maken met mijn niet aflatende aversie tegen John Travolta. Zou kunnen hoor. Ach, massavertier en het verzet daartegen. Vanaf het moment dat hij nog 'little' was ben ik trouw fan van Stevie Wonder. Kijk, dát is nog eens muziek! Waar die Demolition Day toe geleid heeft weet ik eigenlijk niet want de discotrend ging in de jaren tachtig vrolijk verder en ik heb geen zin me er verder in te verdiepen. Daarvoor vind ik discoklappers als Donna Summer, Earth, Wind & Fire en Tavares té leuk. Zestien jaar na die destructieve dag kreeg ik te maken met een nieuw fenomeen: gabbers. Mijn ontzetting was groot toen ik mijn dochter aanschouwde met een topje, een 'aussie'-broek en een half geschoren kop. "Wat moet dit voorstellen?" "Ja luister mam, als ik ga housen kan ik echt mijn normale kloffie niet aan, hoor!" "Ben je nou helemaal gék geworden! Je mooie haar!" "Ik heb alleen de onderste helft afgeschoren hoor. Kijk maar, als ik mijn haar los laat hangen zie je er niks meer van." Ook zij ging 's avonds laat naar houseparty's om de volgende morgen vroeg weer boven water te komen. Mijn enige commentaar, volstrekt gespeend van enig pedagogisch inzicht, was: "Als ik merk dat je iets gebruikt, breek ik al je botten!" "Je denkt toch zeker niet dat ik die troep nodig heb om lol te hebben!" Ze kijkt me vernietigend en oprecht verontwaardigd aan. Het heeft twee jaar geduurd en bij thuiskomst stelde ik haar verplicht mij in de ogen te kijken. Niks te zien. Maar ineens was het over. "Moet je niet hakken?" vroeg ik op een zaterdagavond terwijl ze wat verveeld op de bank hing. "Ik dacht het niet. Er komt tegenwoordig allemaal klein grut van veertien of zo. Geen zin meer in, hoor." En dat was dat, we hadden het overleefd. Ik had het natuurlijk kunnen verbieden, mijn kont tegen de krib kunnen gooien, maar ik realiseerde me ook dat een puber haar eigen periode nodig heeft om zich te ontwikkelen. Bovendien had ze een vriendje dat haar met zijn leven bewaakte, dus ik heb het nog gemakkelijk gehad. Dat vriendje leerde mij zelfs 'hakken' en geloof het of niet, het zag er niet onverdienstelijk uit, al zeg ik het zelf. Op haar leeftijd droeg ik plateauzolen, had op elke nagel een andere kleur en ging met de laatste trein naar de Boeddhaclub in Zandvoort, om 's morgens met de eerste weer huiswaarts te keren. Ouders blij? Nee, natuurlijk niet! Ik bedoel maar...

Puzzels

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL:
1. Geur; 5. Bijbelse figuur; 8. achternazitten; 13. Frans gebergte; 14. breuk; 16. geliefde van Zeus; 17. wier; 18. mannelijk dier; 19. kaartruitertje; 21. korenmand; 22. wedstrijd; 25. dagvlinder; 27. afmeting; 28. wig; 30. ham; 32. bridgeterm; 33. deel van Azië; 35. legerleiding; 37. vluchtig; 38. Amerikaanse staat; 39. vrede; 40. muzieknoot; 41. luxe kerstbrood; 43. deel van een kledingstuk; 45. grappig; 47. heilige stier; 49. vallei; 50. muziekteken; 52. oningewijde; 54. gevechtswagen; 56. grootmoeder; 58. bergpas; 60. kathedraal; 61. atmosfeer absoluut; 63. lekkernij; 65. dik; 67. raad eens; 68. duidelijk; 69. open plek in een bos; 70. vrouwelijk roofdier.

VERTICAAL:
1. Held van Troje; 2. droog en korrelig; 3. deel van een levend wezen; 4. familielid; 5. jong dier; 6. bijwoord; 7. droogoven; 9. reeds; 10. landstreek; 11. Griekse letter; 12. slaapziekte; 14. kerkelijke straf; 15. kraan; 18. bedorven; 20. uitroep van afkeer; 23. dieselolie; 24. hierheen; 26. teisteren; 27. eiland in de Middellandse Zee; 28. snoer; 29. kwestie; 31. plaats in Italië; 32. zangvogel; 33. zacht keelgeluid; 34. boos; 36. zeil; 42. totaal aantal exemplaren; 44. wilde haver; 46. wederkerig vnw.; 48. droog (van wijn); 50. bijbelse figuur; 51. Spaanse eretitel; 53. vaartuig; 54. voorzetsel; 55. allee; 57. grap; 59. deel van het oor; 60. god (Lat.); 62. vlekkenwater; 64. soort slee; 66. aldus; 67. muzieknoot.

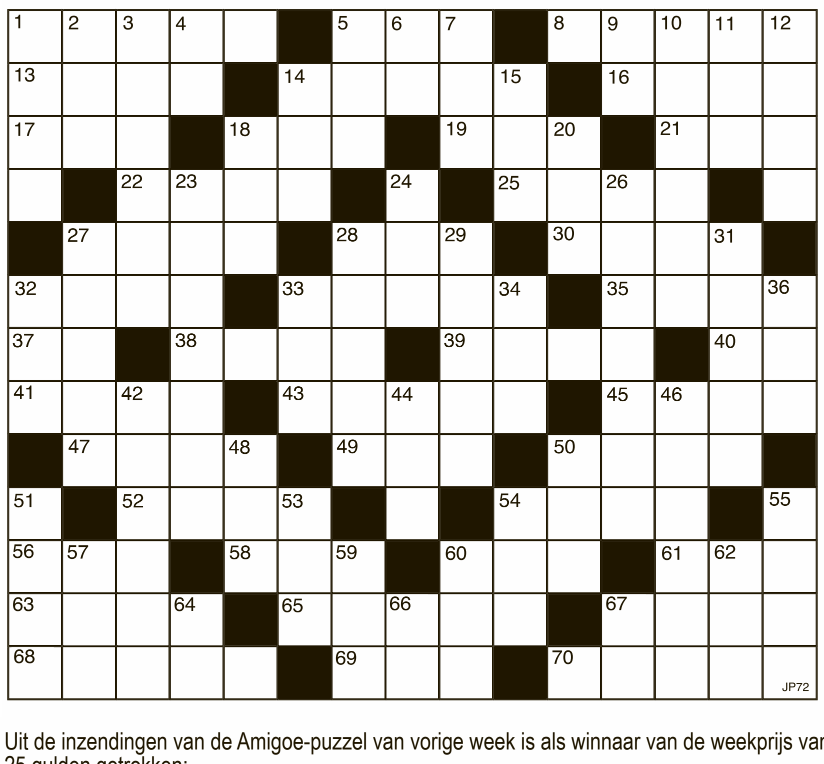

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

Natahlie Joho
Santa Cruz 109
Aruba

Teresa Henriguez
Erosweg 107
Curaçao

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2, tijdens kantooruren. Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744. De prijzen vervallen na drie maanden.

ANAGRAM

Op elke verticale regel dient een woord van vier een van vijf en een van zes letters te worden ingevuld. Het woord van vijf letters bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus 1, het woord van zes letters bestaat uit de vijf letters van het voorgaande woord plus 1. Als de hele puzzel juist is ingevuld, vormen de letters op de vet omlijnde regel een woord.

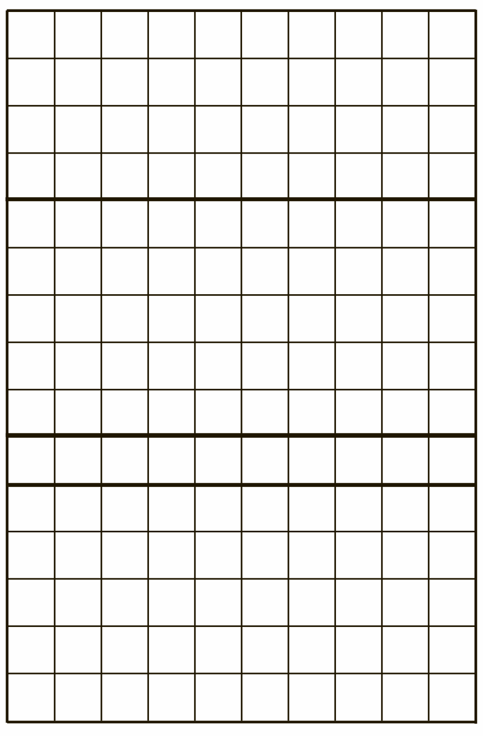

1. Buit, voorkeur, droombeeld;
2. deel v.e.vliegtuig, olifantssnuit, invoer;
3. cijfer, Engelse stof, rangtelwoord;
4. deel v.e. wiel, buitenmuur, dorswerktuig;
5. rivier in Duitsland, wielerwedstrijd, ovaal;
6. insect, cadans, uitgestrektheid;
7. maaltand, Arabisch opperhoofd, lompe schoen;
8. vergrootglas, klos, stijloefening;
9. kleur, land in Azië, godsspraak;
10. mestvocht, hoofddeksel, ronduit.

CRYPTO-OVERLAPPER

Op elke regel twee woorden invullen. Twee of meer eindletters van het eerste woord zijn meteen de beginletters van het tweede woord.

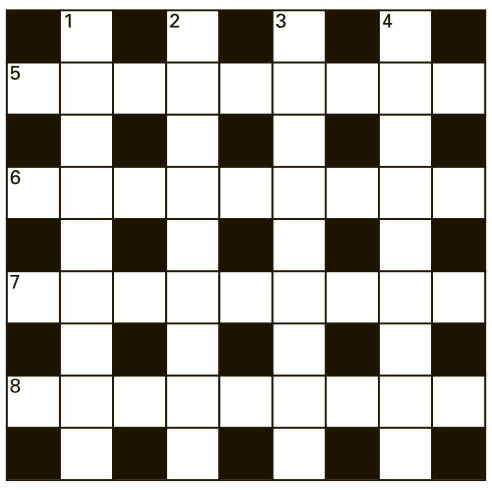

Horizontaal:
5. Belachelijke troep vogels (6);
Ventilatiebuis (8);
6. Vlammend dansfeest (7);
(Tabaks)zakken (5);
7. Draai de maat, lomperd! (6);
Bergruimte onder water (6);
8. Dit vuur kan schoon zijn (5);
Zuid-Afrikaanse lestijden (8).

Verticaal:
1. Vogel van een stelende Europeaan (8);
Grond om te krijgen (3);
2. Men werd angstig van zijn eetgedrag (6);
Walmend loopt de kleding af (6);
3. Licht en zwaar bezopen (6);
Platen(boek) (5);
4. Boek over een groot glas met een insect erin (5);
Laat kort van je horen om het te ervaren! (7).

WOORDZOEKER

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

K	R	IJ	G	S	S	C	H	O	O	L	R	IJ
R	E	N	E	K	K	E	N	T	O	E	E	R
Y	F	N	A	R	M	E	O	H	G	E	T	E
P	F	E	N	V	E	P	C	C	K	I	N	T
T	A	Z	M	E	R	O	O	A	N	T	I	E
I	R	IJ	A	B	R	K	C	W	I	N	S	I
S	I	R	A	N	E	F	L	O	G	E	L	G
C	G	P	G	S	A	M	I	R	G	S	E	L
H	E	R	D	I	S	S	E	L	A	S	Z	A
A	K	E	I	R	T	N	E	C	X	E	E	A
N	L	IJ	E	C	A	F	R	E	T	N	I	H
G	F	O	N	D	E	R	B	U	U	R	K	C
S	S	D	L	E	P	S	W	U	O	H	C	S
N	E	K	A	M	L	O	V	R	E	V	U	U
O	G	E	B	O	O	R	T	E	D	A	T	A
R	R	N	E	G	O	M	R	E	V	F	E	H

Arme
Cake
Cocon
Dissel
Earl
Essentieel
Excentriek
Geboortedata
Ginkgo
Giraffe
Golfen
Grimas
Hangsnor
Hefvermogen
Her
Interface
Kenner
Kiezelsinter
Kryptisch
Krijgsschool
Maagd
Nekken
Onderbuur
Pok
Prijzen
Schaalgieterij
Schouwspel
Vervolmaken
Wacht

PUZZELSLANG

Begin bij vakje 1. Bij elk volgend cijfer begint een nieuw woord. De laatste letter van een woord is telkens de eerste letter van het volgende woord. Bij goede invulling, is in de licht gekleurde vakjes een woord te lezen.

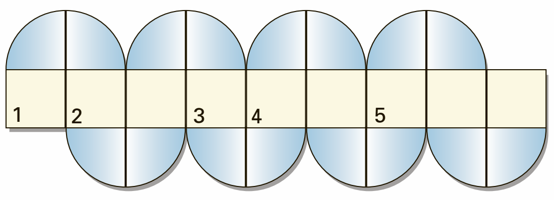

1. Moeder; 2. bloedverwanten; 3. las; 4. voelbalterm;
5. bangerik.

© Puzzelland/131130

SUDOKU

		8				3	1	
			8			6	2	
9		6	3		7		5	4
3		2	7					1
8				3				
4	9			6	2	7		
	1			2	9	4		
5	8				1			
		7					9	

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

Oplossing vorige week

4	3	6	9	2	5	8	1	7
8	1	9	3	6	7	5	4	2
5	2	7	1	4	8	9	3	6
1	6	4	5	8	2	3	7	9
3	9	2	7	1	6	4	8	5
7	5	8	4	3	9	6	2	1
6	7	3	8	9	1	2	5	4
2	8	5	6	7	4	1	9	3
9	4	1	2	5	3	7	6	8

OPLOSSINGEN VAN VORIGE KEER

Prijspuzzel: HORIZONTAAL: 1. Zeker; 5. alk; 8. sinds; 12. eta; 13. indiana; 16. art; 17. ur; 18. moed; 19. band; 21. er; 22. reno; 24. oever; 26. raki; 28. eed; 30. ral; 31. wan; 32. nagras; 35. bisdom; 37. te; 38. labboon; 39. op; 40. tenrek; 42. schrab; 45. don; 46. dan; 48. her; 49. item; 51. media; 53. fair; 55. le; 56. enig; 58. gift; 60. do; 61. lap; 63. exegese; 65. ree; 66. email; 67. lar; 68. zweep. VERTICAAL: 1. Zeuren; 2. etre; 3. ka; 4. rio; 5. adder; 6. li; 7. kabel; 8. san; 9. na; 10. drek; 11. striem; 14. neo; 15. nar; 18. moer; 20. dras; 23. negende; 25. vakblad; 27. andorra; 29. dalen; 31. winch; 33. ate; 34. sak; 35. bos; 36. opa; 40. taille; 41. rome; 43. heft; 44. beroep; 46. degel; 47. niger; 50. team; 51. mix; 52. ais; 54. idee; 57. nel; 59. fez; 62. pa; 64. ga; 65. re.
Crypto-overlapper: Horizontaal: 5. Buitlopen; 6. spanorama; 7. ontwarena; 8. waslijntje. Verticaal: 1. Zuipenaal; 2. standwolf; 3. voergrond; 4. zeemandje. **Anagram:** 1. ante-tante-talent; 2. lama-alarm-amaril; 3. meel-femel-flemer; 4. keel-rekel-eerlijk; 5. peil-plein-lupine; 6. kiel-klier-killer; 7. reus-steur-luster; 8. geel-gelei-eigeel; 9. flat-tafel-elftal; 10. demi-medio-domein. Gevraagd woord: TAFELKLEED **Woordzoeker:** ORANJEAPPELEN **Puzzelslang:** 1. Feil; 2. libanon; 3. nurk; 4. kniezer; 5. rodelen. Het sleutelwoord luidde: FLANKEREN

Couscous

Couscous, het gaat hierbij om twee dingen: het is het nationale gerecht van Marokko én het is het hoofdingrediënt. Met andere woorden, met couscous maak je couscous.

Tekst: Miriam de Windt

Couscous is veelzijdig: u kunt het eten als een warme maaltijd, met vlees en groente; u kunt het zoet maken voor een ontbijtproduct of toetje. Zoals dit recept, Couscous met rozijnen en dadels.

Behalve vitamine C, levert dit gerecht veel van alle andere voedingsstoffen. Zowel de goede als de minder goede voor uw gezondheid. U zou de hoeveelheid boter in het recept kunnen halveren. Hierdoor worden de calorieën, vetten en cholesterol veel lager. Al zijn vetten uit echte boter minder schadelijk dan vetten uit vet vlees en margarine, u doet er goed aan om minder vet binnen te krijgen. Daar waar vetten minder kunnen, is het altijd een goede zaak om ook daarnaar te streven.
U kunt ook de boter vervangen door olijfolie. U elimineert dan bijna geheel de verzadigde vetten. Alleen een weinig verzadigd vet door de melk blijft over.
Een derde mogelijkheid is dit gerecht te serveren voor meerdere personen. Zeker als u dit gerecht wilt serveren als dessert. Niemand is gebaat bij een toetje dat meer dan 40 procent van uw dagelijkse energiebehoefte levert. Mijn advies is om te kiezen voor deze laatste optie, serveren voor 6 à 8 personen, aangezien het gerecht veel aan smaak verliest door minder boter te gebruiken. Olijfolie zal de couscous ook een heel andere smaak geven. Een smaak die beter past in een hartig gerecht.

Wat is couscous?
Couscous wordt gemaakt van grof gemalen gries van durumtarwe, maar is niet hetzelfde als griesmeel.
Tijdens de voorbewerking wordt gewoon griesmeel door mengen met water en wrijven tot kleine korrels gedraaid, die dan worden gedroogd. Net als pasta. Couscous is dus eigenlijk een soort deegwaar. Couscous is in verschillende maten verkrijgbaar. Zelfs tot de maat van peperkorrels.
Couscous is in de eerste plaats de naam van het graan dat voor de verschillende soorten couscous-gerechten wordt gebruikt. Durumtarwe bevat meer gluten dan gewone tarwe voor brood en banketwaar. Bij glutenallergie of -intolerantie is helaas couscous derhalve niet geschikt.

Rozijnen en dadels
Bijna niets is ouder dan de dadel. Vele duizenden jaren geleden werd er al in het wild dadel gegeten. Ook is de dadel een van de oudste voor voedsel verbouwde bomen, zo'n 5000 jaar geleden.
Het is een palm die 30 meter hoog kan worden. Na 5 jaar beginnen de vrouwtjespalmen vrucht te dragen en kunnen heel lang doorgaan. De literatuur vermeldt 80 jaar lang.
Hoewel de boom zelf goed tegen kou kan, heeft deze warmte nodig om vruchten te dragen. De atmosfeer moet droog zijn, met voldoende vocht in de grond. Technisch gezien kunnen dadelpalmen in ons klimaat op dushi Kòrsou goed groeien en vruchten dragen, mits er voor voldoende water gezorgd kan worden.
Dadels zijn heel rijk aan suiker. Onrijp zit er veel invertsuiker in, maar rijpe dadels bevatten een zeer hoog percentage gewone suiker. Meer dan 70 procent.
Dadels zijn uitstekend om mee te stoven in gerechten die het zoete kunnen hebben, zoals schapen- en lamsvlees en ons eigen 'bestia chiki'.

Een rozijn is een gedroogde druif. Het drogen gebeurt om de druif langer te kunnen bewaren. Om ze daarna nog beter te kunnen bewaren worden de rozijnen nog gezwaveld. Ze worden behandeld met zwaveldioxide. Het is dan ook zeer aan te raden rozijnen voor consumptie goed te wassen om de ontstane sulfieten te verwijderen. Sulfieten kunnen erge allergische reacties veroorzaken. In reformwinkels kunt u ongezwavelde rozijnen en andere gedroogde vruchten krijgen.

Rozijnen en dadels worden gerekend tot de zuidvruchten. Zuidvrucht is een verzamelnaam, oorspronkelijk voor verse en gedroogde vruchten die afkomstig zijn en geïmporteerd worden uit de landen rond de Middellandse Zee.
Gedroogde vruchten zijn zeer geschikt voor een gezond tussendoortje en zeker als vervanging van snoepgoed voor kinderen. Vandaar dat ik gelukkig ben dat dadelpalmen hier kunnen groeien: verse dadels vanuit de tuin voor een gezonde snack. Ik denk niet dat dit een utopie is.

In een mediterraan dieet...
Couscous wordt in mediterrane landen nog steeds vaak gebruikt: in Spanje, Italië en Noord-Afrika. Gecombineerd met zuidvruchten, zoals het gerecht van deze week, heeft u een mediterraan ontbijt of dessert. Volop vezels, vitamines en mineralen.

Miriam de Windt is diëtiste en natural nutritionist.
T 889-1788
C 520-6932
E mdewindt@scarlet.an.

Voedingswaarde voor een 1-persoonsportie:

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	840 / 3528	42%
Natrium	243 mg	12%
Eiwitten	11 g	11%
Kalk	238 mg	34%
Vetten	35 g	52%
IJzer	2.4 mg	16%
Verzadigde vetten	22 g	110%
Vitamine A	422 mcg	47%
Vitamine B1	0.15 mg	15%
Vitamine B2	0.32 mg	25%
Vitamine C	3 mg	4%
Cholesterol	95 mg	34%
Koolhydraten	120 g	48%
Voedingsvezels	10 g	3 3 %

De percentages zijn berekend op basis van 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Kook mee met May

Couscous met rozijnen en dadels

Ingrediënten:
2 1/2 cup couscous
1/2 cup water
1/2 theelepel zout
11/2 cup dadels
1 cup donkere rozijnen
2/3 cup ongezouten roomboter, op kamertemperatuur, in stukjes
2 cups hete melk

Bereidingswijze:
Een couscouspan voor 2/3 met water vullen en aan de kook brengen. Intussen de couscous in een schaal afspoelen en dan door een fijne zeef zeven. Naar een platte schaal overhevelen en zorgen dat de korrels los zijn. 10 Minuten laten drogen.
De couscous in het stoomgedeelte van een couscouspan doen. Een doek rond de basis van de stoompan binden. De couscous 30 minuten onafgedekt boven kokend water stomen.
De couscous uit de stomer nemen, in een grote schaal doen en laten afkoelen. De couscous met een klein beetje zout bestrooien en met de vingers omwoelen zodat de korrels niet aan elkaar gaan kleven.
De couscous in de stoompan terugdoen en weer boven kokend water plaatsen. 15 Minuten onafgedekt stomen. De dadels er bovenop leggen en nog 5 minuten doorstomen. In een andere pan met deksel de rozijnen 10 minuten in heet water laten pruttelen of tot ze zacht zijn. Goed laten uitlekken.
De dadels op een bord leggen. De couscous in een schaal doen en de boter er met de vingers doorheen werken. Overhevelen naar een platte schaal. Er een berg van maken en de dadels en rozijnen er bovenop leggen. In kommen serveren. De melk apart serveren in een kan om over de couscous te schenken.
Voor 4 personen. Uitstekend voor ontbijt, brunch en dessert.

Eet smakelijk,
May

WIJNADVIES

Verzorgd door de wijnspecialisten van Licores Maduro

Montes Alpha Chardonnay, Casablanca Valley Chili

Druivensoort:	**Chardonnay**
Streek:	**Casablanca Vallei, Chili**
Kleur:	**Perzik en zonnegloed**
Geur:	**Banaan en roomboter**
Smaak:	**Rijpe tonen met limoenzuurtje**

Montes Alpha Chardonnay uit Chili combineert in geur en smaak heerlijk tropisch fruit met goed verweven houtgebruik. Mooie frisheid van citrus en lichte boterachtige afdronk uit druiven van 30 jaar oude stokken.
De druiven voor de Montes Alpha Chardonnay komen uit de Casablanca Vallei tussen Santiago en Valparaiso.
De wijn wordt traditioneel gevinifieerd, waarbij 70 procent wordt vergist in houten vaten en 30 procent op roestvrijstalen tanks. De wijn blijft 12 maanden op het vat en wordt regelmatig geroerd zodat er meer botergeuren in de wijn komen. Opleg kan tot vijf jaar na het oogstjaar. Montes Alpha Chardonnay is een zeer fruitige wijn met in geur en smaak veel tropisch fruit met aroma's van banaan en ananas en een wat boterachtige afdronk.
De wijn heeft een perfecte balans tussen eikenhout en fruit. De smaak is rond en romig. Montes Alpha Chardonnay is helemaal in zijn element bij rijke visgerechten en gerechten met wit vlees als kalkoen en kip.

Santé!

Erik van Kampen, sommelier

LICORES MADURO

Deze wijn is verkrijgbaar bij The Store Licores Maduro en uw favoriete supermarkt!

Het genot van wijn

De nieuwe terroirwijnen van Chili

Chili, dat jarenlang alleen de druivenrassen voorop stelde, zet nu ook steeds vaker de plaats van de wijngaard (terroir) op de wijnetiketten.

Tekst: Erik van Kampen

Ook ik raakte in het begin van de jaren 90 in de ban van de Nieuwe Wereld. Ik wilde die nieuwe wijnlanden ook wel eens van dichtbij zien, en dus trok ik ernaar toe. Het was zoveel spannender dan weer eens met de auto naar een Franse streek te reizen.

Frankrijk leek ineens zo saai, zo conversatief en… zo duur. Het was de periode van de prijsstijgingen in Frankrijk: ongetwijfeld wakkerde dat de nieuwsgierigheid van vele wijnliefhebbers aan om naar alternatieven te zoeken. En wat bleek? Voor minder geld kreeg je uit die zonovergoten landen wijnen met een intense smaak van rijp fruit, meteen drinkbaar. Er werden ook nieuwe moderne ideeën gelanceerd. Wie had voordien ooit gehoord van canopy management (het beheer van het gebladerte van de wijnstokken)?

Er waren zoveel nieuwe verhalen te vertellen, in plaats van weer eens de zoveelste grand cru Classé de hemel in te prijzen.

Maar het tij keerde. Na enkele jaren bleken vele van die nieuwe wijnen hun vernieuwende magie verloren te hebben. 's Avonds bij de maaltijd raakte de wijnfles steeds vaker niet helemaal leeg, omdat de wijn vermoeide. De witte wijnen waren te vettig, de rode te zoet. De artificiële aroma's, vaak afkomstig van industriële gist, begonnen de consument tegen te staan. En de prijzen stegen ook. Een wijnhuis in de Nieuwe Wereld reageert niet anders dan een château in Bordeaux: als het kan, wordt er duurder verkocht. Stilaan keerde ik terug naar de Oude Wereld, naar Frankrijk, maar ook naar Spanje, Italië, Oostenrijk… Waren de wijnen hier toch niet beter, genuanceerder, fijner, gestructureerder, gevarieerder?

Ik ben niet de enige die deze evolutie heeft doorgemaakt. De Nieuwe Wereld besefte dat zij een tweede adem nodig had. De periode van de nieuwsgierigheid en de ontdekking was voorbij. Wijnliefhebbers maakten een eerste balans op. Ja, de Nieuwe Wereld had een aantal verstarde ideeën in de traditionele wijnwereld doorbroken. Maar tegelijk kon ze van de tradities in de Oude Wereld nog veel leren. De notie van 'terroir' bijvoorbeeld: dat je niet om het even welke druivensoort om het even waar kan aanplanten. En dat je geen grote wijn kan maken als je druiven uit alle hoeken van een uitgestrekt gebied bijeen gooit.

Chili was het eerste wijnland van de Nieuwe Wereld dat ik bezocht. Wat ik er zag, sloeg mij met verstomming. Nog nooit had ik een dergelijke grootschalige aanpak in de wijnbouw gezien. Wijngaarden besloegen gemakkelijk vele honderden hectaren. Rendementen waren hoog. Wijnen werden gemaakt in fabrieken. Van terroir was geen sprake. Chili telde vele verschillende wijnvalleien, maar daar werd geen melding van gemaakt. Alleen de druif telde.

Daar is verandering in gekomen. Stilaan begon het grootste wijnhuis van allemaal, Concha Y Toro, namen van de valleien op wijnetiketten te zetten. Ineens werd Casablanca Valley gepromoot als hèt terroir voor Chardonnay. Limari Valley, Colchagua Valley, Maipo Valley, Aconcagua Valley: het werden de nieuwe 'merken' van wijnland Chili.

Vroeger had men vooral in de vlakten aangeplant: dat is gemakkelijker om industrieel te bewerken en te oogsten. Nu begon men het belang van hellingen in te zien, omwille van de zonexpositie, de ondergrond, de afwatering.
De vele investeringen van Franse wijnhuizen zijn daar niet vreemd aan. Chili is het land in de Nieuwe Wereld waar de Franse wijnfilosofie het sterkst is doorgedrongen. Heeft het te maken met de gelijkaardige Latijnse cultuur? Misschien, maar zeker ook met de goedkope grond. En met de klimatologische troeven van het land. Vanaf november regent het er haast niet meer. De wijnbouwer hoeft dus niet te vrezen voor zijn oogst: hij kan rustig wachten tot de druiven optimaal rijp zijn. De keerzijde van de medaille is dat hij moet irrigeren. Toen ik er voor de eerste keer was, gebeurde dat nog vaak via greppels. Tegenwoordig is er meestal druppelirrigatie, waarbij de wijnstok net krijgt wat hij nodig heeft. Ander voordeel: ziekten van de wijnstok zijn hier zeldzaam. Zo is Chili het enige wijnland waar de druifluis nooit is binnengeraakt. Anderzijds heeft het klimatologische verschijnsel El Niño in 1998 voor een rampjaar in de Chileense wijnbouw gezorgd.
Heeft de introductie van de Franse terroirfilosofie geloond? Een internationale jury beoordeelde tijdens een blindproeverij in Berlijn zes Chileense, zes Franse en vier Italiaanse topwijnen, allemaal van 2008 en 2009. De winnaar was, tot ieders verrassing, een Chileense wijn, Almaviva 2009, en het kindje uit het huwelijk van wijnhuis Baron Philippe Rothschild en Concha Y Toro. De tweede was ook Chileens: Don Melchor 2008 van Concha Y Toro. Dan volgden Château Lafite-Rothschild 2008, Château Margaux 2009 en Sassicaia 2008.
Voor mij het ultieme bewijs dat Chili terugkeert naar de absolute top van de wijnwereld met als sleutel de terroirwijnen.

À Votre Santé

Erik van Kampen is sommelier bij Licores Maduro.

Recht

Verdeling der huwelijksgoederengemeenschap

Op het moment dat men in het huwelijksbootje stapt ontstaat er een algehele gemeenschap van goederen tussen de echtgenoten, tenzij middels huwelijkse voorwaarden anders is overeengekomen. Indien er vervolgens een echtscheiding volgt, dan heeft dit tot gevolg dat de gemeenschap van goederen wordt ontbonden. De (voormalige) echtgenoten hebben dan elk een gelijk aandeel in die ontbonden gemeenschap, tenzij anders is bepaald in eventueel na het huwelijk opgemaakte huwelijkse voorwaarden of indien een afwijkende verdeling is overeengekomen in een echtscheidingsconvenant.

Tekst: Eline J.M. Lotter Homan

Het wettelijk uitgangspunt is dus de verdeling bij helfte. Van belang is om op te merken dat dit niet automatisch betekent dat schuldeisers der huwelijksgoederengemeenschap ook maar de helft van de schuld bij de ene echtgenoot kunnen vorderen en de andere helft bij de andere echtgenoot moeten zien te verhalen. De wet zegt namelijk ook dat na ontbinding van de gemeenschap elk der echtgenoten voor het geheel der gemeenschapsschulden aansprakelijk blijft waarvoor hij/zij gedurende het huwelijk aansprakelijk was. Indien de ene echtgenoot meer dan de helft betaalt aan de gemeenschapsschuldeiser, dan verkrijgt die echtgenoot voor dat meerdere wel weer een vordering op de andere echtgenoot.
Nu kunnen zich situaties voordoen waarbij de wettelijke verdeling bij helfte als uiterst onredelijk wordt ervaren. Zo kan het voorkomen dat voormalige echtgenoten jarenlang met elkaar in rechtszaken zijn verwikkeld omdat ze onderling niet tot overeenstemming kunnen geraken omtrent de wijze van de verdeling. Op 6 oktober 2000 is door de Hoge Raad arrest gewezen met betrekking tot de verdeling van de gemeenschap van een op 15 januari 1993 gescheiden echtpaar. Spottend wordt dit ook wel een vechtscheiding genoemd, hetgeen net zozeer het geval is indien de discussie zich richt op de hoogte van de alimentatie, het ouderlijk gezag of een bezoekregeling.
In de rechtspraak is een toetsingsmaatstaf ontwikkeld voor de gevallen waarin afwijking van de hoofdregel (verdeling bij helfte) kan worden toegestaan. Het moet dan gaan om zeer uitzonderlijke gevallen, die meebrengen dat het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn dat de ene echtgenoot zich ten op zichte van de andere beroept op een verdeling bij helfte van de ontbonden gemeenschap. Deze uitzonderingsgevallen worden niet snel aangenomen. Zeer recent, op 22 november 2013, heeft de Hoge Raad het Gerechtshof in Den Haag nog teruggefloten omdat het Gerechtshof voornoemde toetsingsmaatstaf niet op juiste wijze in acht had genomen en haar beslissing niet toereikend had gemotiveerd.

Aan wat voor een soort uitzonderingsgevallen kan men denken? Een voorbeeld is een zaak waarin de Hoge Raad op 7 december 1990 arrest wees. Het ging om een man die in algehele gemeenschap van goederen huwde met de door hem verzorgde, veel oudere, hulpbehoevende, vermogende vrouw, waarna hij haar binnen vijf weken volgens een vooropgezet plan vermoordde. De Hoge Raad bevestigde dat het Gerechtshof geen blijk had gegeven van een onjuiste rechtsopvatting door te oordelen dat de man bij de verdeling van de gemeenschap (tegenover de erfgenamen) geen aanspraak kon maken op de goederen die van de zijde van de vrouw in de gemeenschap waren gevallen. Een andere uitslag zou stuitend zijn geweest voor een ieders rechtsgevoel.
Een ander voorbeeld is een uitspraak van de Hoge Raad van 19 maart 1993 waarbij internationale aspecten meespeelden. De Hoge Raad kwam tot de conclusie dat volgens het Nederlandse internationale privaatrecht het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar werd geacht dat de man zich op het standpunt stelde dat partijen in algehele gemeenschap van goederen waren gehuwd en dus aanspraak wenste te maken op de verdeling bij helfte, terwijl partijen zich gedurende vele jaren hadden gedragen naar het uitgangspunt dat hun huwelijk werd beheerst door het Rhodesisch recht en dat zij daarom waren gehuwd buiten gemeenschap van goederen.

Meer recent heeft de Hoge Raad in haar uitspraak van 30 maart 2012 een beslissing van het Gerechtshof vernietigd, omdat die had geoordeeld dat er zijdens de vrouw geen feiten of omstandigheden waren gesteld ter motivatie van haar stelling dat er sprake was van een uitzonderlijk geval op grond waarvan een afwijking van de hoofdregel kon worden aangenomen. De Hoge Raad vond deze beslissing van het Gerechtshof onbegrijpelijk omdat de vrouw had aangevoerd dat tijdens het korte huwelijk van partijen niet of nauwelijks sprake was van samenwoning, zij geen gemeenschappelijke huishouding hadden gevoerd, de schulden die onderwerp waren van het geschil door de man vòòr het huwelijk waren aangegaan en dat zij daarvan pas kennis kreeg tijdens de echtscheidingsprocedure, terwijl de man evenmin behoorlijke rekening en verantwoording had afgelegd omtrent de besteding van de geleende gelden. Aannemelijk was dat die gelden niet ten goede waren gekomen aan de gemeenschappelijke huishouding. Het is dus nu afwachten wat het Gerechtshof zal beslissen na terugverwijzing van deze zaak door de Hoge Raad.
Het is dus raadzaam om voor het huwelijk elkaars vermogenspositie te bespreken zodat men niet voor verrassingen komt te staan en op basis daarvan eventueel huwelijkse voorwaarden overeen te komen. Daarbij zijn allerlei varianten mogelijk, zoals een beperkte gemeenschap waarbij alleen de gedurende het huwelijk vergaarde goederen of aangegane schulden binnen de gemeenschap vallen en niet de voor het huwelijk reeds in bezit zijnde goederen of bestaande schulden.

Eline Lotter Homan is advocaat bij HBN Law op Aruba. www.hbnlaw.com

Mens & Werk

Multitasken

Multitasken is iets wat bijna iedereen doet en heel veel mensen zijn er ook trots op dat ze kunnen multitasken. Maar wat is multitasken eigenlijk en is er iets mis met je als je dat niet kan? En is multitasken wel zo goed voor iemand?

Tekst: Judice Ledeboer

Multitasken is de kunst van 10 dingen tegelijk doen. Men ziet multitasken als een vaardigheid. Maar of het nou zo'n positieve vaardigheid is, is de vraag. Mensen die multitasken kunnen zich doorgaans niet focussen op dat waar ze op het moment mee bezig zijn, want ze moeten zich focussen op tien dingen tegelijk en hoe doet een mens dat? Er wordt van alles gedaan, maar of alles goed gedaan wordt is ook weer de vraag. En moet iedereen kunnen multitasken?

Op de werkvloer wordt het tegenwoordig drukker en drukker. Telefoons moeten beantwoord worden, er moet op e-mails gereageerd worden, er moet informatie op het internet worden gezocht, er moeten afspraken gemaakt worden, collega's lopen in en uit en stellen vragen die direct beantwoord moeten worden, de baas wil dat er een document naar hem wordt gebracht. Werknemers die een functie hebben waar het werk er zo uitziet moeten ware multitaskers zijn. In de persoonlijke sfeer zijn het vooral de moeders die moeten kunnen multitasken. Het ene kind moet worden aangekleed en het andere kind wil een boterham en de poes miauwt ook omdat hij eten wil. Tegelijkertijd gaat de telefoon, die ze beantwoordt en rennend met het ene kind op de arm die een boterham in zijn mond gepropt krijgt maakt ze een blikje kattenvoer open voor de kat en geeft het andere kind zijn kleren aan. En dan de combinatie werk en privé. Tussen de middag worden de kinderen even opgehaald van school en voordat ze thuis worden afgezet rent de moeder de supermarkt in voor de boodschappen. Ze zet het ene kind thuis af en het andere bij het voetbal en dan sjeest ze weer naar het werk. De uren na het werk zien er ook zo uit. Diverse taken tegelijk in de hoop alles gedaan te krijgen. Het resultaat is: uitputting aan het einde van de dag.
Veel mensen die zo'n leven hebben, hebben het gevoel dat ze productief zijn, want ze zijn heel erg druk, maar meestal lopen de zaken ook chaotisch. Alleen het gevoel zegt dat er productiviteit is, maar dat is dus niet zo. Multitasken is dé oorzaak van niet productief zijn. Het is zelfs ongezond om dag in, dag uit op de manieren hierboven beschreven te functioneren. De energie raakt langzaam op en de gevolgen zijn grote vermoeidheid, snel geïrriteerd raken, geen bevredigend gevoel met slaapproblemen en al die ellende die daaruit voortkomt.
Mensen die het gevoel krijgen dat ze niet productief zijn, maar wel de hele dag rennen, moeten eens kijken naar een andere manier van indeling van hun werk of leefpatroon. Een plan maken van werkzaamheden per blok van 10 à 15 minuten is al een goed begin. Dat klinkt heel rationeel en dat is het ook. Met het verstand moet er iets bedacht worden om de tijd die er beschikbaar is beter in te delen en het is belangrijk dat men zijn grenzen aangeeft. Als collega's in en uit lopen en continu storen is het heel normaal om aan te geven dat dat de concentratie verstoort en dat je niet gestoord wilt worden tussen bijvoorbeeld half 10 en 11 uur omdat je je moet kunnen concentreren op je werk. Het gaat dus om werken in blokken van bijvoorbeeld één of twee uur. Dit noemt men ook wel singletasking. In die tijd wordt natuurlijk ook de telefoon op stil gezet en het e-mail account wordt uitgedaan.
Zoals al gezegd is multitasken een vaardigheid. Als je het kan is het handig, vooral als je simpele taken moet doen. Dan is het niet zo moeilijk om een paar dingen tegelijk te doen. Op kantoor bijvoorbeeld: een verslag uitwerken en naar de radio luisteren tegelijk en af en toe een telefoontje beantwoorden. Dat moet kunnen zonder dat de productiviteit verloren gaat. Een ander voordeel van het kunnen multitasken is dat je leert om met onderbrekingen om te gaan. Het leven valt niet stil omdat je het druk hebt. Er zijn mensen die helemaal verlamd raken als ze meer dan twee dingen tegelijk moeten doen. Die missen de vaardigheid van multitasken.

Tegenwoordig wordt er op de werkvloer van werknemers vaker gevraagd om meer taken tegelijk te kunnen uitvoeren. Dat werkt natuurlijk ook stimulerend omdat het het het werk gevarieerder maakt en dat werkt weer positief voor de motivatie. Verandering van werkzaamheden gedurende de dag is dus altijd goed. Te veel taken op een dag kunnen weer leiden tot een slechte productie, want taken worden maar half uitgevoerd. Onze hersenen kunnen multitasken aan, maar het is net zoals bij spieren die overbelast raken: overbelasting van de hersenen leidt ook tot uitputting en dan knappen mensen af, een burnout! Wie er beter kan multitasken, mannen of vrouwen, blijft een eeuwige discussie. Vrouwen beweren dat zij er beter in zijn, mannen beweren dat zij er beter in zijn. De waarheid ligt in het midden. Soms is een vrouw beter, soms een man.

Schoner leef- en werkmilieu

In ruimten waar relatief veel mensen verblijven, zoals scholen, kinderdagverblijven, vergaderruimten, zorginstellingen, sporthallen en uiteraard kantoren en woningen, ontbreekt het nogal eens aan voldoende frisse lucht door gebrekkige ventilatie.

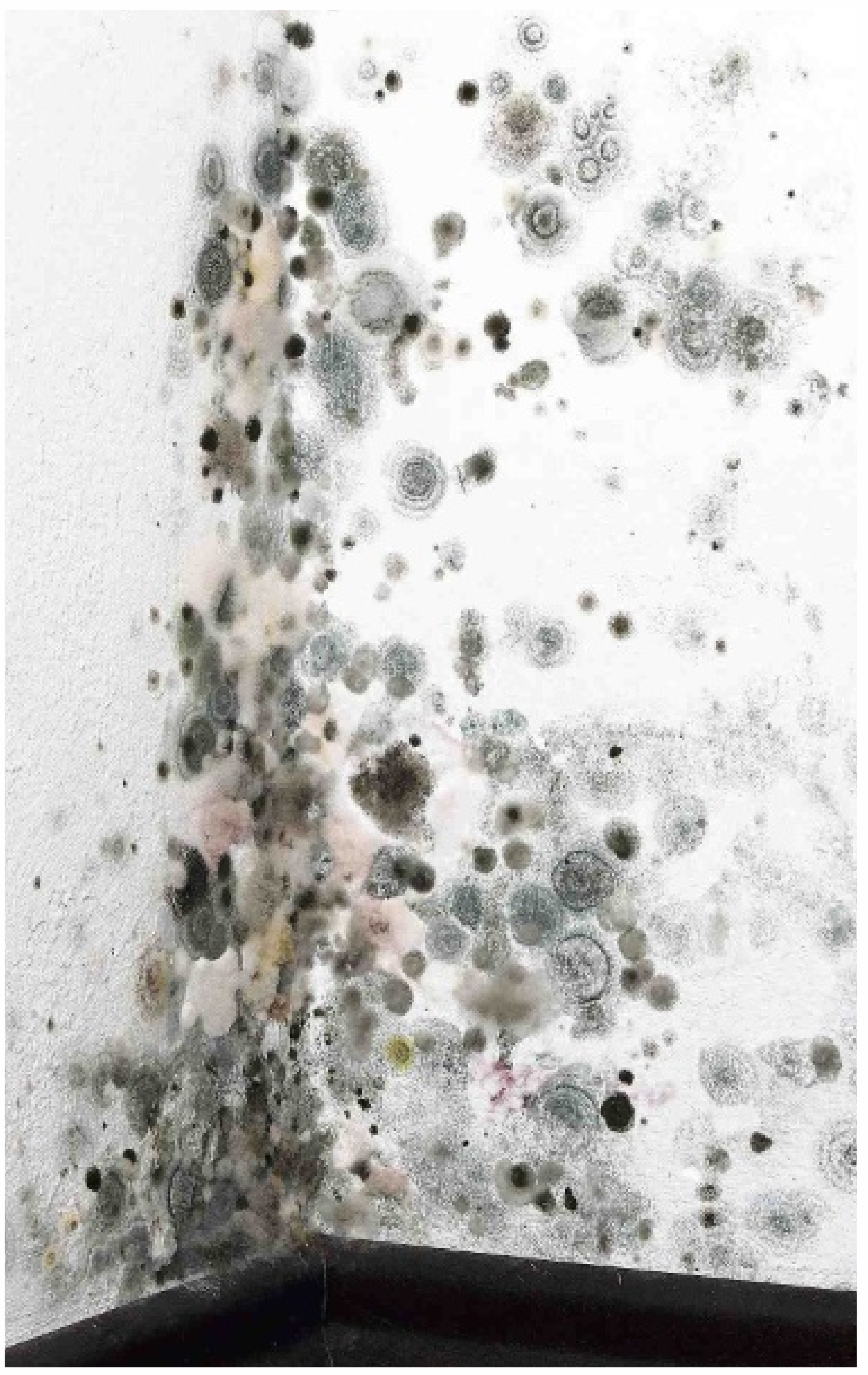

Tekst: Judice Ledeboer

Ventilatie is niet alleen nodig om de noodzakelijke zuurstof aan te voeren, maar ook om uitgeademde lucht, ziektekiemen, allergenen, geurtjes, fijnstof, vocht, micro-organismen en schadelijke chemische stoffen af te voeren. Bouwmaterialen en inrichtingselementen kunnen weekmakers, formaldehyde en andere vluchtige organische stoffen bevatten, die nadelige effecten hebben op de gezondheid. Bij onvoldoende ventilatie kunnen deze stoffen zich ophopen en gezondheidsklachten veroorzaken.

Diverse onderzoeken hebben aangetoond dat bij ruim 80 procent van de scholen, kinderdagverblijven, kantoren én woningen onvoldoende wordt geventileerd. Indien op natuurlijke wijze wordt geventileerd, dat wil zeggen door middel van het openen van ramen en luchtroosters, is men zich niet bewust van de luchtkwaliteit en weet men dus niet wanneer, hoeveel en hoelang geventileerd moet worden. Als er sprake is van mechanische ventilatie blijken deze systemen vaak slecht te functioneren, omdat ze niet goed zijn ingeregeld, slecht worden onderhouden en vaak hinderlijk geluid produceren, omdat de capaciteit onvoldoende is en ze op volle toeren moeten draaien.

Luchtkwaliteit dikwijls slecht

Mensen ademen zuurstof in en kooldioxide uit. De CO2-concentratie in de lucht hangt samen met door het menselijk lichaam afgegeven verontreinigingen en ziektekiemen en is daarom een goede indicator voor de kwaliteit van de binnenlucht. Hoe hoger de CO2-concentratie, des te slechter de luchtkwaliteit. Men zou denken dat het allemaal wel meevalt met de kwaliteit van het binnenmilieu, maar niets is minder waar. De luchtkwaliteit in gebouwen is dikwijls slecht en zijn concentratieproblemen, vermoeidheid, slaperigheid, hoofdpijn, oog-, neus- en luchtwegproblemen en verergering van allergieën en daardoor hoog ziekteverzuim zijn het gevolg.

Door het warme klimaat op Curaçao wordt het binnenklimaat van veel gebouwen voor het grootste gedeelte in stand gehouden door luchtbehandelingsinstallaties (airconditioning installaties). De microbiologische vervuiling van de installatie en/of werkplek vormen een gezondheidsrisico voor werknemers en om dit te voorkomen voert Eco-Biota N.V. microbiologisch en fysisch onderzoek uit en geeft de daarbij corresponderende adviezen. Coördinator Edward Bakhuis houdt zich al jaren bezig met de kwaliteit van het binnenmilieu in gebouwen en hij controleert ook ruimtes op andere microbiologische vervuiling, zoals ruimtes waar voedingsmiddelen worden opgeslagen, verwerkt en gepreparerd; hij doet wateronderzoek en controleert de relatieve vochtigheid, CO2, stofdeeltjes, bacteriegroei en schimmelgroei in 'airconditioned' gebouwen. Dit doet hij samen met Josefin Rijke, microbiologisch analiste. Ze werken al meer dan dertig jaar samen.

Veteranenziekte/Legionella

De veteranenziekte is een infectie door de Legionella-bacterie. De Legionella-bacterie zit in heel kleine aantallen in grond- en leidingwater. De bacterie wordt pas een probleem als deze zich kan vermenigvuldigen: dit gebeurt in stilstaand water zonder chloor van 25 tot 55 graden Celsius. Besmetting vindt vooral plaats via de longen door het inademen van de bacterie in zeer kleine druppeltjes water in de lucht (nevel). De ziekte kan niet van de ene mens op de andere worden overgedragen en is niet besmettelijk. Het drinken van water vormt geen risico.

Bakhuis is geboren en getogen op Curaçao en na zijn school besloot hij in Nederland chemie te gaan studeren omdat hij goed was in schei- en natuurkunde. Omdat Curaçao de raffinaderij had zag hij daar mogelijkheden voor zijn toekomst. Hij studeerde eerst chemische technologie (Technische Universiteit Delft) en tijdens zijn studie ging zijn belangstelling richting de biologie. Het werd technische microbiologie. Tegenwoordig heet deze studie biotechnologie. In Leuven deed hij een post graduate fermentatie technologie. In zijn studententijd protesteerde hij, samen met andere studenten, openlijk tegen de aanpak van de 'lay offs' (= massale ontslagen) bij de Shell, die toen eigenaar was van de raffinaderij. Hierdoor kwam Bakhuis op de zwarte lijst bij de Shell. "Maar ik was niet de enige. Er waren er meer zoals ik", zegt hij. Hij vond een baan bij de Amstelbrouwerij waar hij bedrijfsleider/brouwmeester werd. Na zeven jaar werd hij directeur bij een farmaceutische fabriek (Advence Biofactures of Curaçao, die het enzym collagenase produceert en exporteert) en daar kreeg hij veel te maken met controle van het binnenluchtmilieu en problemen op microbiologisch gebied. "Men had op Curaçao geen benul van dit soort dingen. Ik zag wel dat het nuttig was, want in die tijd kwam de veteranenziekte veel voor." (zie kader)

Josefin Rijke studeerde voor analiste. De studie volgde ze op Curaçao maar voor het examen moest ze naar Nederland. Toen ze afgestudeerd was keerde ze terug naar het eiland en ging ze eerst voor Bakhuis werken in het pharmaceutisch bedrijf en daarna bij Eco-Biota. Bij opdrachten neemt Rijke altijd de monsters en deze monsters worden dan bij het ADC (het landslaboratorium) onderzocht. Advies over de stappen die de cliënt moet nemen wordt gegeven aan de hand van de uitslagen van de monsters. "Wij interpreteren de uitslag van het onderzoek en zijn eindverantwoordelijk", aldus Bakhuis. "En we moeten met een goed advies komen."

Minder ziekteverzuim

De werkzaamheden van Bakhuis en Rijke zijn vooral gericht op het voorkomen van problemen die leiden tot gezondheidsproblemen. Mensen zijn zich in het algemeen er niet van bewust dat bepaalde micro-organismen de oorzaak zijn van gezondheidsklachten. "Als er meer aandacht wordt gegeven aan de problemen die micro-organismen kunnen veroorzaken zal er veel minder ziekteverzuim zijn", zegt Bakhuis. Ook de CO2-concentratie en het aantal stofdeeltjes worden gemeten, een te hoge concentratie geeft veelal aan dat er teveel mensen in de bewuste airco-ruimte werken. Het komt vaak voor dat er te veel CO2 is waardoor er relatief te weinig zuurstof is. Medewerkers die last hebben van hoofdpijn en concentratieproblemen hebben gewoon te weinig zuurstof. Een groot probleem is ook dat veel werkruimtes niet geventileerd kunnen worden door ramen en deuren open te zetten. De lucht wordt dus alleen maar gereinigd door mechanische ventilatie en dat is niet afdoende. Een te hoge stofconcentratie geeft een indicatie over de kwaliteit van de stoffilters in het 'airconditioning'-systeem.

Huisstofmijt

Bij bedrijven en kantoren liggen de problemen vooraal aan het slechte binnenmilieu, maar ook te veel vocht en schimmels veroorzaken gezondheidsproblemen. "Bij de mensen thuis zijn er vooral problemen door huisstofmijten. Dit zijn microscopisch kleine spinachtige witte beestjes van ongeveer 0,5 mm. Ze zijn met het blote oog niet te zien. Ze zijn in elk huishouden aanwezig en ze komen vooral in matrassen voor waar tot wel twee miljoen huisstofmijten voorkomen. Huidschilfers van de mens en huisdieren zijn de essentiële voedingsbron voor huisstofmijt. Een mens verliest per dag 1,5 gram huidschilfers. Dit komt neer op een halve kilo per jaar! Vooral in bed verliezen we de meeste huidschilfers. Ook houdt transpiratie hun woonomgeving vochtig en dat hebben ze graag", legt Rijke uit.

Bronnen van microbiologische bacteriën zijn ruimtes waar voedingsmiddelen worden bewaard en verwerkt. Denk aan kantines, supermarkten, keukens van restaurants en hotels. Door slechte hygiëne kan de salmonella-bacterie welig tieren en dat leidt tot grote problemen. (zie kader) Wereldwijd vinden salmonella-uitbraken regelmatig plaats en is hygiënisch werken en handelen met voedingsmiddelen vereist. Op Curaçao is de wet inzake controle op hygiëne lang niet zo streng als in de Verenigde Staten, Puerto Rico en Nederland en laat de hygiëne nog weleens te wensen over. Volgens Bakhuis willen bedrijven geen onderzoek laten doen omdat men dit als een kostenpost ziet, vandaar dat het aantal opdrachten tot onderzoek relatief klein is. Samenwerking met de GGD is tot op heden op niets uitgelopen.

Een andere poot van onderzoek is onderzoek naar de kwaliteit van water en dan met name put- en kraanwater. Bakhuis werkt nauw samen met Aqualectra. Zijn expertise wordt door klanten regelmatig gevraagd bij controle van putwater. Is het water te zout voor de planten? Is het te hard, zit er teveel calcium in? Water met veel natriumchloride is bijvoorbeeld alleen bruikbaar om palmbomen te bewateren. "Als het putwater goed is kan men het water ook voor toiletspoeling gebruiken. Het grondwater is tegenwoordig weer behoorlijk op peil, dankzij de zware tropische storm 'Thomas' enkele jaren geleden en het feit dat de raffinaderij al enkele decennia geen grondwater voor haar koelsystemen gebruikt. Het calciumgehalte is in het algemeen hoog, terwijl nabij binnenwater en de kust het putwater aan de brakke kant kan zijn. Dit semi-brakke water is veelal onbruikbaar", aldus Bakhuis.

Bakhuis vindt het belangrijk om kennis en ervaringen door te geven. Eco-Biota geeft lessen, onder meer aan restaurant- en keukenpersoneel. "Dan lopen we door de keuken heen en motiveren we mensen om goed op de hygiëne te letten." Eco-Biota geeft ook trainingen en lezingen voor iedereen die belangstelling heeft voor een schoner leef- en werkmilieu op ieder gebied.

Voor meer informatie: Eco-Biota N.V., tel. 7367702 of 5655200/ www.ecobiotanv.com

Bij mensen thuis is huisstofmijt vooral een probleem. De foto is een enorme uitvergroting. In het echt zijn ze met het blote oog niet te zien.

Salmonella

Salmonella is een bekende en beruchte ziekmakende bacterie. Salmonella kan voorkomen in rauwe dierlijke producten, zoals vlees, vis en eieren, en op rauwe groente, kiemgroente en fruit. Kinderen tot vijf jaar, zwangere vrouwen, zieken en bejaarden worden sneller ziek na een besmetting. De kans bestaat dat zij een vochttekort oplopen. Door hygiënisch te werken kan besmetting voorkomen worden. Bak vlees door en door gaar en was groente en fruit onder stromend water. Vooral na het aanraken van rauw vlees, is het belangrijk om de handen goed te wassen.

Juridisering (1)

Islelly 'Tilly' Pikerie doet een promotieonderzoek naar het effect van drie specifieke beleidsinterventies op het gebied van Good Governance en naar de vraag of Good Governance wel in te passen is in de Curaçaose cultuur. Zij belicht voor de Ñapa in een serie van enkele artikelen verschillende aspecten van Good Governance. Dit deel gaat over zogenaamde juridisering.

Tekst: Islelly Pikerie

Bij juridisering moet men direct denken aan de toename van wet- en regelgeving op een bepaald maatschappelijk gebied en op het bestuurlijk domein. Derhalve is een onderscheid te maken in juridisering van de samenleving en juridisering van het overheidsbestuur zelf.
'Juridisering van de samenleving' verwijst - op het eerste gezicht - naar de overheidssturing in de vorm van wet- en regelgeving die geldt voor burgers en organisaties in hun maatschappelijke activiteiten. Is er sprake van een teveel aan wet- en regelgeving, die allerlei gevolgen heeft die niet gewenst worden? Zo ja, is daar wat aan te doen? En hoe?
'Juridisering van het overheidsbestuur' verwijst naar het overheidsbestuur dat zelf met steeds meer wet- en regelgeving geconfronteerd wordt, bijvoorbeeld de Landsverordening Openbaarheid van Bestuur, de Landsverordening Administratieve Rechtspraak, de Commisse Financieel Toezicht of zelfs de Ombudsfunctionaris.
Dit kan een serieus probleem opleveren voor het functioneren van de overheid en haar streven naar deugdelijk bestuur zoals in 1997 aangetoond is. De Werkgroep terugdringing juridisering (werkgroep-Van Kemenade/Versteden) heeft dat effectief bewezen in een spraakmakend rapport 'Bestuur in geding'. De inhoud werd aanvankelijk beperkt serieus genomen.

Beperking van het handelingsvermogen
De klacht dat juridisering van de samenleving en van het overheidsbestuur het handelingsvermogen beperkt, is van alle tijden. Maar juridisering kan een kritische grens overgaan. Het gevolg daarvan kan zijn dat vervolgens het hele stelsel van wet- en regelgeving op een bepaald terrein op de schop genomen kan of moet worden. Dat kan leiden tot pleidooien voor zogenaamde stelselaanpassing of hervorming (zie de discussies omtrent de BVZ) en vervolgens misschien zelfs tot chronische onvrede omdat burgers zien dat 'verworven rechten' op de schop gaan.
Overdreven? In Nederland gaf het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) al melding ervan dat in de ogen van veel burgers 'Den Haag' de verzorgingsstaat sinds een aantal jaren aan het 'strippen' of volgens sommigen aan het afbreken was. Dat was een van de oorzaken van dalend vertrouwen in politieke instituties, zonder dat dit overigens van Nederland al een 'lowtrust country' maakte. Nederland is nog steeds een hightrust country, ook al is er al decennia meer beweging op het electorale front (floating votes). Deze situatie is ook niet vreemd voor Curaçao.

Ontwikkelingen in de samenleving
Maar is juridisering van de samenleving werkelijk een probleem? In het algemeen gesproken is discussie mogelijk over de kwaliteit van de signalering van ontwikkelingen en daarmee over de vraag of de voortekenen van verandering op allerlei gebieden tijdig genoeg gezien zijn of gezien worden. Relevante voortekenen zijn immers van belang, zeker als je marktpartij bent omdat het miskennen ervan later tot verlies van klanten kan leiden. Dat deel van de auto-industrie dat niet in de gaten had dat burgers kleine auto's wilden kopen, ging niet over tot productie van kleine types en miste daarmee een marktaandeel. Vervelend, aldus de man die bekend is op het gebied van concurrentie-analyse, Michael Porter.
Je doet er dus goed aan early-warning mechanisms te hebben. Het is nodig om te proberen voortekenen van wat komt te zien, ook in de politieke arena's. Dat is heel moeilijk maar er bestaan methoden voor. Korsten en Leers (2005) noemen er een aantal. Voortekenen hebben veelal betrekking op wat latent is en wat latent is kan later manifest worden en uitgroeien tot maatschappelijk en/of bestuurlijk probleem of een 'forse uitdaging'. Niet altijd tot een probleem overigens. Er kan ook allerlei moois aankomen.
Van de meestal moeilijk waarneembare voortekenen waaien er sommige over, die blijken tijdelijk en/of niet relevant voor de waarnemer, maar andere groeien later uit tot manifeste ontwikkelingen. Wat smeult, kan uitgroeien tot een brand. Dat proces wil je voor zijn. Dat roept opnieuw de noodzaak op van tijdige signalering van 'eisen' en suggesties.
Van wat zich in de maatschappelijke, ecologische of economische onderstromen bevindt en dat als het ware door het slaan van boorputten naar boven moet komen, komt een deel doorgaans pas laat op de politieke agenda terecht (lees: wordt laat opgepakt) en soms slechts bij één politieke partij en in de ogen van een deel van het electoraat heel laat bij andere partijen. Vaak worden thema's of items heel laat opgepakt en dan zijn sommige zaken al uitgegroeid tot een incident of zelfs een crisis. De reactie daarop is dan duur en vergt veel tijd en middelen, zoals voor de overheidsreactie op de verwoestende gevolgen van de orkaan Katrina in de Verenigde Staten is vastgesteld. Het is daarom in het algemeen beter om tijdig te signaleren wat op het land of een deel van de samenleving afkomt, of wat daarin in de onderlagen gist en broeit, en dat te duiden en van (politieke) handelingsalternatieven te voorzien.
Zo gezien, verdient juridisering aandacht. Juridisering en kwaliteit van wetgeving is uitgegroeid tot een manifest probleem of aandachtspunt in de ogen van bepaalde burgers en organisaties, van bepaalde politieke partijen en deelnemers aan het debat over wetgeving. Ad Geelhoed markeert en symboliseert deze ontwikkeling. Er is ook beleid over gemaakt.

Te noemen zijn in Nederland onder meer:

1. de dereguleringsoperatie onder leiding van Ad Geelhoed uit de jaren tachtig van de vorige eeuw (ten tijde van het kabinet-Lubbers);

2. de latere acties tot beperking van administratieve lasten voor het bedrijfsleven (omarmd door minister Zalm);

3. de operatie vermindering regeldruk (kabinet-Balkenende IV).

Juridisering is als vraagstuk daarmee nog niet van tafel. Overregulering en bureaucratisering remt de productiviteit van het land.

Met dank aan prof. Arno F.A. Korsten, momenteel bijzonder hoogleraar bestuurskunde van de lagere overheden aan de Faculteit rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht en consultant. Tevens: emeritus-hoogleraar bestuurskunde aan de Open Universiteit (Heerlen).

Beroep onder de loep

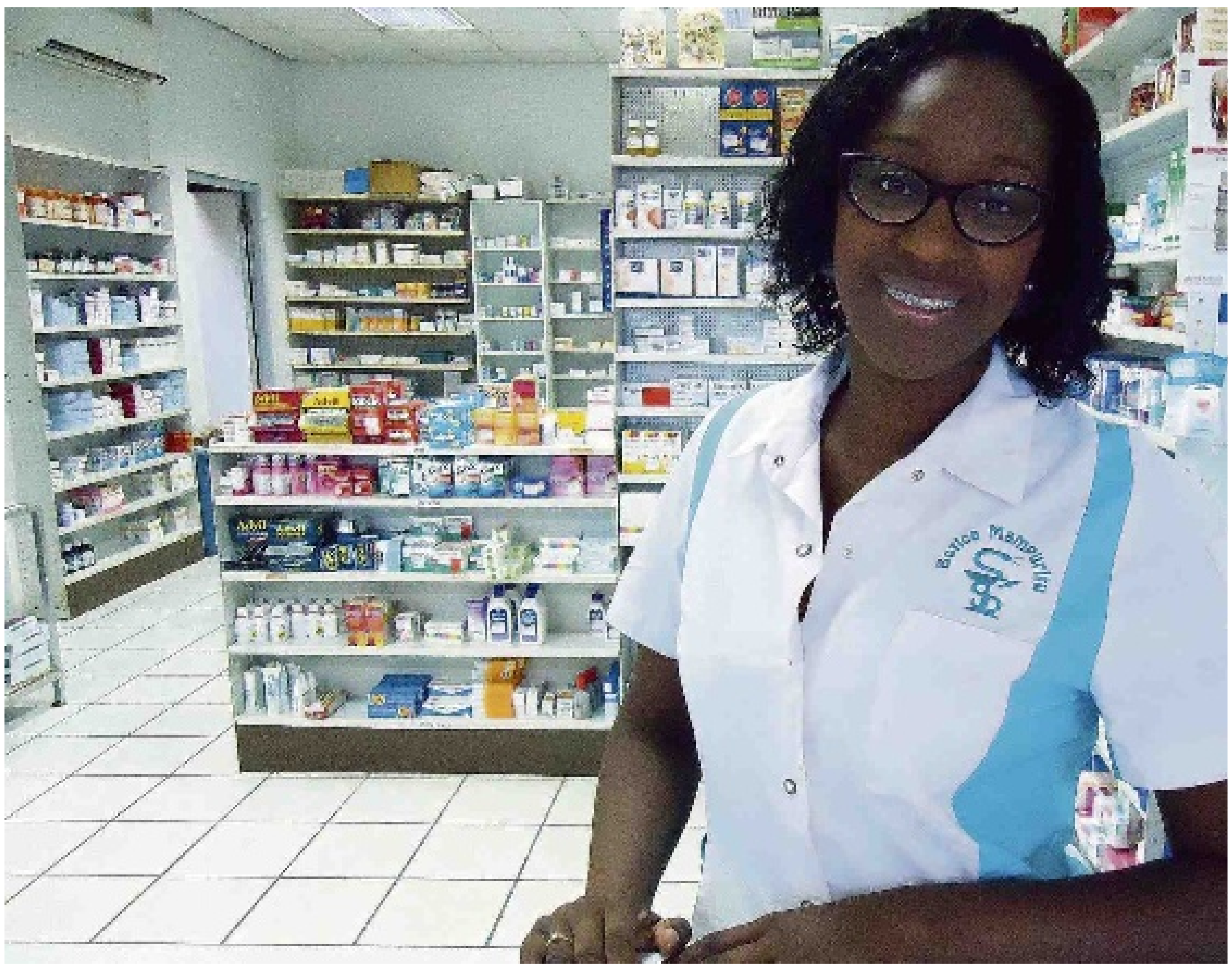

'Je moet geconcentreerd werken'

In de rubriek 'Beroep onder de loep' vertellen mensen over hun ervaringen in hun beroep. Deze week Kimberly Cordilia. Ze is apothekersassistent.

Tekst en foto: Roxanne Martha

Wat houdt je beroep in?
"Als apothekersassistent werk ik onder leiding van de apotheker. Ik zorg onder meer voor het afleveren van geneesmiddelen aan klanten, geef informatie aan de klanten over het correcte en veilige gebruik van geneesmiddelen. Daarnaast help ik bij het bereiden van geneesmiddelen. Het aannemen van de recepten en het registreren hiervan is een andere belangrijke taak van de apothekersassistent. Op die manier bouw je een soort dossier op van de klant. Dit is belangrijk wanneer de klant de volgende keer terugkomt. Aan de hand van wat de klant eerder aan medicijnen heeft gehad, kan er gecontroleerd worden of het nieuwe recept wel verantwoord is. Daarom is het voor de klant raadzaam om steeds bij dezelfde apotheek medicijnen te halen."

Hoe lang doe je dit werk al?
''Ik doe dit werk nu bijna tien jaar. Eigenlijk wilde ik mondhygiëniste worden. Maar daarvoor had ik naar Nederland moeten gaan om te studeren en dat wilde ik niet. Ik was vijftien toen ik klaar was met de mavo en ik denk niet dat mijn ouders het hadden toegestaan dat ik alleen naar Nederland zou gaan. Op de mavo was ik heel goed in biologie en mijn docente had me verteld over de opleiding tot apothekersassistent bij de IFE. Die heb ik dus gevolgd. Gedurende de opleiding heb ik naast mijn stage ook gewerkt om zo meer ervaring op te doen. Nu werk ik bij Botika Mampuritu en val ik soms in bij Botika De Savaan."

Wat is het leukste aan dit werk?
"Het idee dat mijn werk ervoor zorgt dat mensen weer beter worden, geeft me een goed gevoel. Nu we vaker bij de botika zelf bepaalde geneesmiddelen bereiden, is het werk nog interessanter geworden. Elke klant heeft een ander geneesmiddel en een andere dosering nodig. Het is dus werk waarbij je goed geconcentreerd moet werken."

Wat is het vervelendste aan je werk?
"Het is altijd jammer wanneer klanten geen geduld hebben. Die willen komen, meteen hun medicijnen krijgen, en wegwezen. Maar dat kan niet. Een recept moet zorgvuldig gecontroleerd worden. En wat ik al eerder vertelde, sommige geneesmiddelen worden ter plekke gemaakt. Ook dat neemt tijd in beslag omdat je zorgvuldig te werk moet gaan. Ik houd heel erg van mijn werk, maar het is best soms wel ondankbaar werk. Klanten beseffen niet dat ook jij als apothekersassistent, net zoals de arts, bijdraagt aan hun gezondheid."

Wat was je graag geweest als je geen apothekersassistent was?
"Het zou altijd iets in de gezondheidszorg zijn. Ik heb al mondhygiëniste gezegd. Jaren later wilde ik operatiekamerassistent worden. Daarvoor kan je op Curaçao een opleiding volgen. Ik heb me een paar keer voor deze opleiding opgegeven maar kwam steeds niet door de selectie. Ze ontvangen elk jaar heel veel aanmeldingen. Nu zou ik graag als kinderarts willen werken. Tot voor een paar jaar moest je echt naar het buitenland als je arts wilde worden. Tegenwoordig is er een aantal medische instituten op Curaçao en ik heb gehoord dat er nog één geopend gaat worden. Wellicht ga ik me in de toekomst aanmelden bij één van deze opleidingen. Mijn ervaring in de apothekersbranche is een hele goede basis om een artsenopleiding te volgen."

Bestemming Curaçao

'Curaçao als tussenstop'

Naam: Joyce Alberto
Komt uit: Philipsburg, St. Maarten
Business or Pleasure?: Pleasure
Aantal dagen: 3
Verblijft bij: Renaissance Curaçao Resort & Casino

Tekst en foto: Roxanne Martha

Joyce Alberto is op Curaçao geboren, maar is nu al meer dan tien jaar woonachtig op St. Maarten. Ze houdt nog steeds heel erg van dushi Kòrsou en komt dus regelmatig hierheen.

"December, carnaval en mijn verjaardag zijn altijd de vaste periodes dat ik naar Curaçao kom. Maar zodra zich een andere speciale gelegenheid voordoet, zoals een trouwerij of het gouden huwelijk van mijn ouders, dan ben ik er weer." Deze keer was het de verjaardag van een heel goede vriendin. Curaçao was echter niet Joyces eindbestemming.

"Mijn vriendin wilde al een hele tijd naar Medellin omdat ze van vrienden en kennissen had gehoord dat Medellin een hele leuke vakantiebestemming is", vertelt Joyce. "Dus hebben we het gepland voor haar verjaardag. Voor mij kwam het ook goed uit, want dan kon ik meteen een medisch specialist bezoeken voor controle. Tien dagen geleden kwam ik op Curaçao aan en de dag daarna vlogen we naar Colombia. We zijn zeven dagen geweest en hebben heel veel gezien. Zo zijn we bij Plaza Botero geweest waar hele grote dikke beelden van de kunstenaar Fernando Botero staan. Ook zijn we bij Pueblito Paisa geweest. Eén van de plekken die me erg is bijgebleven is het Parque Explora. Daar kan je kennismaken met de Colombiaanse fauna dus vogels, reptielen en kakkerlakken! Ik heb een gloeiende hekel aan kakkerlakken en ben opgegroeid met de wetenschap dat kakkerlakken allemaal dood moeten als je die ziet. Hier stond echter een uitgebreid verhaal waarom kakkerlakken zo goed en zelfs belangrijk zijn voor de natuur. Het schijnt dat uitwerpselen van de kakkerlak goed zijn voor bepaalde organismen die op hun beurt er weer voor zorgen dat de grond vruchtbaar is."
Joyce en haar reisgenoten hebben verder ook het voetbalstadion van de Colombiaanse voetbalploeg Postobon gezien en zijn met de kabelbaan naar Parque Arvi - een natuurpark in de bergen - geweest.
"Natuurlijk hebben we ook het Colombiaanse uitgaansleven en de Colombiaanse keuken verkend", vertelt Joyce verder. "Of beter gezegd: ík heb verschillende Colombiaanse gerechten geprobeerd. Mijn vriendin echter bestelde bij ieder restaurant waar we kwamen de 'Bandeja Paisa'. Dat is een gerecht bestaande uit rijst, bruine bonen, spiegelei, avocado, gehakt, chorizo en zwoert. Ik denk dat ze nu iedere mogelijke variant van de 'Bandeja Paisa' kent."

Terug op Curaçao ging de vakantie nog heel eventjes door voor Joyce. "Mijn zus had gehoord van een speciale actie van het Renaissance hotel. Toevallig is er nog een andere zus van ons uit Nederland op Curaçao, dus zijn we met z'n allen een weekendje bij Renaissance gaan logeren."
Op het moment dat u dit leest is Joyce al weer terug op St. Maarten. "Het zit er nu helaas op, maar in december ben ik er weer."